

KOULUVIERAILULLE?

Materiaalia kouluysteistyöhön

Hanne Hyttinen

Opinnäytetyö, syksy 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Kauniainen

Sosiaalialan koulutusohjelma

Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suun-
tautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + kirkon nuoriso-
työnohjaajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Hyttinen, Hanne. Kouluvierailulle? Materiaalia kouluyhteistyöhön. Diak Etelä, Kauniainen, syksy 2012, 74 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus

Opinnäytetyön tavoite oli vastata Suomen Evankelisluterilaisen Opiskelija- ja Koululaislähetysten (OPKO) tarpeeseen saada käyttöönsä materiaali helpottamaan vapaaehtoisista koostuvien kouluvierailutiimien perustamista ja lähtemistä kouluille. Materiaalin tavoitteena oli antaa vapaaehtoisille kuva siitä, mitä koulun uskonnonopetus ja kouluvierailut ovat ja tehdä kouluvierailuille lähtemisestä helpompaa tarjoamalla valmiit tuntisuunnitelmat.

Tärkeänä teoriapohjana opinnäytetyössä oli koulun uskonnonopetukseen liittyvä lainsäädäntö ja opetussuunnitelman perusteet. Tämän lisäksi materiaalin laati- misessa hyödynnettiin uskonnonopetuksesta ja uskontokasvatuksesta kirjoitettua teoriaa.

Teoriaan perehtymisen pohjalta laadittiin tuntisuunnitelmat neljälle alakoulun uskontotunnille ja orientaatio, jossa kerrottiin tärkeitä taustatietoja kouluvierailuihin liittyen. Tunnit on suunnattu 1.–5.-luokkien uskontotunneille. Tuntikokonaisuuksista kaksi koekäytettiin ja kaikista kokonaisuuksista pyydettiin arviointia neljältä opiskelijalta ja työelämätahon edustajalta. Saadun palautteen ja kokemusten pohjalta materiaalia muokattiin käytettävämmäksi.

Materiaalin uskontotunneissa on kiinnitetty huomiota erityisesti havainnollisuu- teen ja siihen, miten aiheet voisivat liittyä oppilaan omaan elämään. Tuntisuun- nitelmissa on hyödynnetty kerrontaa, kuvia, ryhmätyötä, itsenäistä työskentelyä ja keskustelua. Tuntien aiheet ovat joulu ja pääsiäinen sekä ihmisarvo ja Israe- lin kansan erämaavaellus. Aiheet valittiin uskonnon opetussuunnitelman perus- teiden ja kouluvierailutunneilla usein nousevien kysymysten perusteella.

Materiaali palvelee tilaajatahon kouluyhteistyötä, mutta sitä voi soveltuvin osin hyödyntää myös seurakunnan tekemässä kouluyhteistyössä. Jatkossa aiheesta voisi jatkaa luomalla materiaalia myös yläkoulun puolelle suuntautuville koulu- vierailuille.

Asiasanat: uskontokasvatus, alakoulu, uskonto – opetus, seurakunta, kou- lu, yhteistyö, vapaaehtoiset, opetussuunnitelmat

ABSTRACT

Hyttinen, Hanne

To Visit a School? School Partnership Material.

74 p., 3 appendices. Language: Finnish. Kauniainen, Autumn 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of my thesis was to create material for the cooperation of International Fellowship of Evangelical Students (IFES) Finland and schools. IFES needed material to make it easier to form teams of volunteers to go to visit schools. The material was supposed to instruct the volunteers in religious education and school visits. In addition, providing ready-made plans for the lessons facilitates the visits.

This study is based on the law on religious education and the national core curriculum. In addition, theories on religious education and religious upbringing were utilized in producing the material.

On basis of the theory the plans were created for four religious education classes for grades 1–5 in basic education. Moreover, an orientation was written on religious education and visiting schools. Two of the lessons were tested and all of them were evaluated by four students and an employee of IFES Finland. The material was improved based on the feedback.

Special focus in improving the material for religious education was on illustrativeness and bringing the topics close to the pupils' own life. The plans of the classes were composed of narration, pictures, group exercises, individual exercises and conversation. The topics are Christmas, Easter, human dignity and Israelites wandering in the desert. The topics were selected on the grounds of the national core curriculum and the questions most often asked during the school visits.

The material will serve the needs of IFES Finland. In addition, it can be used in cooperation between congregations and schools. In the future, a sequel for the material would be needed for grades 6–9.

Keywords: religious upbringing, religious education, congregation, school, cooperation, volunteers, curriculum

SISÄLTÖ

1 KOULUN USKONNONOPETUSTA TUKEMASSA	5
2 TAVOITE JA PRODUKTION TOTEUTUSYMPÄRISTÖ	7
2.1 Opinnäytetyön tavoite.....	7
2.2 Opiskelija- ja koululaislähetys tilaajatahona	8
3 KÄSITTEET JA SUHDE AIHETTA KÄSITTELEVÄÄN TUTKIMUKSEEN.....	10
3.1 Uskonnonopetus	10
3.1.1 Uskonnonopetuksen sisällöt	12
3.1.2 Uskonnon opetusmenetelmät	13
3.1.3 Keskustelua uskonnonopetuksesta.....	15
3.2 Uskontokasvatus	17
3.4 Opiskelija- ja koululaislähetysten kouluysteistyö	23
4 PROJEKTIN TYÖSKENTELYPROSESSI.....	26
4.1 Neuvottelut työn tavoitteista ja periaatteista	26
4.2 Paneutuminen teoriaan ja sen vaikutus opinnäytetyöhön.....	26
4.3 Materiaalin rakentaminen ja sen periaatteet.....	28
4.4 Arvioinnin suorittaminen	32
5 POHDINTA JA ARVIOINTI	33
5.1 Materiaalin käytettävyys ja sovellettavuus.....	33
5.2 Materiaalin suhde teoriaan	36
5.3 Prosessin arviointi ja suhde ammatilliseen kasvuun.....	37
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	39
LIITE 1: Kouluvierailulle? -materiaali.....	44
LIITE 2: Arviointilomake	71
LIITE 3. Kouluvierailulle-opas	73

1 KOULUN USKONNONOPETUSTA TUKEMASSA

Uskonnonopetus on koulun oppiaineista eniten keskustelua herättänyt aihe. Suomalainen uskonnonopetus on herättänyt maailmanlaajuisia kiinnostusta luonteensa vuoksi: suomalainen uskonnonopetus on oman uskonnon opetusta. Monessa muussa maassa uskontoa opetetaan enemmistön uskonnon mukaisesti kaikille tai erityisissä uskonnollisissa kouluissa. Toisaalta monessa maassa on kaikille yhteistä tunnustuksetonta opetusta. Suomalaisen uskonnonopetuksen erityisluonne on tunnustuksettomassa oman uskonnon opetuksessa.

Suomalaisessa alakoulussa uskontoa opettavat luokanopettajat. Evankelisluterilaisen ja ortodoksisen uskonnon opettajan ei tarvitse olla edes kyseisen kirkon jäsen. Uskontokasvatuksen teorian mukaan uskonto ei ole luonteeltaan käsite, joka avautuisi pelkästään tiedollisesti, vaan uskonnon käsittäminen ilmiönä edellyttää myös kokemuksellista lähestymistapaa. Siksi on ymmärrettävää, että tutkimusten mukaan uskonnonopetus koetaan haastavaksi aiheeksi opettaa, varsinkin, jos opettajalla ei itsellään ole henkilökohtaista suhdetta uskontoon.

Tähän mielenkiintoiseen ilmiöön perehdyn opinnäytteessäni. Suomen Evankelisluterilainen Opiskelija- ja Koululaislähetys (OPKO) on vuosikymmenien ajan käynyt vierailmassa koulujen uskontotunneilla. Vierailuiden tavoitteena on palvella opettajia ja oppilaita ja elävöittää koulun uskonnonopetusta. Tämän opinnäytetyön tuotoksena syntynyt materiaali (Liite 1, jatkossa: materiaali) on suunnattu vapaaehtoisille, jotka lähtevät toteuttamaan kouluvierailuita. Tässä on tavoitteena palata kouluvierailuiden juurille, jolloin OPKO:n toiminnassa olevat opiskelijat kävivät kouluilla pitämässä kouluvierailuita.

Materiaali koostuu koulun uskonnonopetusta ja kouluvierailuita käsittelevästä orientaatiosta ja neljästä erillisestä uskontotuntisuunnitelmasta. Tavoitteena materiaalia työstäessä oli, että tunteja voisi lähteä toteuttamaan melko pienellä valmistautumisella ja näin madaltaa kynnystä lähteä kouluille. Materiaalissa näkyy myös OPKO:n vahva kokemus ja käytännöt kouluvierailuiden toteuttamisesta. Oman kokemukseni mukaan kouluvierailuista saa itsekin paljon. Lasten ky-

symykset osoittavat, että uskontoon liittyvät kysymykset pohdituttavat, ja siksi onkin tärkeää, että heillä on mahdollisuus pohtia niitä yhdessä sellaisen henkilön kanssa, jolla on kiinnostusta ja näkemystä asioista. Sanoja vahvemmin uskontokasvatuksessa välittyy kasvattajan asenne ja suhde uskontoon. Lasten kysymysten ottaminen vakavasti on tärkeää.

Seurakunnat tekevät tärkeää ja monipuolista työtä kouluilla. Seurakuntien työntekijöiden asiantuntemuksesta voisi myös olla iloa koulun uskonnonopetuksessa. Esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden aktiivinen mukanaolo koulun arjessa voi olla osaltaan virittelemässä suomalaisten uinuvaa innostusta keskustella uskonnosta ja tuoda rohkeasti kristillistä näkökulmaa keskusteluun. Vaikka tämä materiaali on tehty ennen kaikkea palvelemaan OPKO:n kouluyhteistyötä, voi se olla osaltaan palvelemissa myös seurakuntien koululla tekemää työtä.

2 TAVOITE JA PRODUKTION TOTEUTUSYMPÄRISTÖ

2.1 Opinnäytetyön tavoite

Evangelisluterilaisen opiskelija- ja koululaislähetyskeskuksen (OPKO) koululaistyö tilasi opinnäytetyönä materiaalia kouluvierailuille. OPKO:n kouluvierailujen tavoitteena on tukea ja elävöittää koulujen uskonnonopetusta ja palvella opettajia ja oppilaita pitämällä oppitunteja, aamunavauksia ja kerhoja ja kohtaamalla oppilaita välitunneilla (OPKO i.a. a.). Aikaisemmin kouluvierailuita toteuttivat opiskelijat, mutta viime vuosina kouluvierailut ovat olleet pitkälti työntekijöiden tehtävänä. Tavoitteena oli tuottaa materiaali, josta olisi hyötyä OPKO:n koululaistyölle ja joka mahdollistaisi kouluvierailutiimien perustamisen. Tämän opinnäytetyön tuotoksena syntyi materiaalia uskontotuntivierailuille, vaikka OPKO:n kouluyhteistyöhön kuuluu muitakin yllämainittuja toimintamuotoja.

OPKO:ssa tunnistettiin tarve saada materiaali, joka mahdollistaisi vapaaehtoisten lähtemisen kouluille pitämään uskontotunteja ilman suurta valmistautumista. Vapaaehtoisilla tarkoitetaan OPKO:n toiminnassa mukana olevia opiskelijoita ja OPKO:n työn ystäviä, joilla on halu lähteä toteuttamaan kouluvierailuita. Mahdollisimman helppokäyttöinen ja toimiva materiaali olisi suuri apu kouluvierailuille lähteville vapaaehtoisille. Laadukkaan ja koulujen tarpeisiin vastaavan materiaalin tuottamiseksi kirkon ja koulun väliseen monipuoliseen yhteistyöhön tutustuminen lainsäädännön ja käytäntöjen näkökulmasta oli tärkeää. Tarkemmin uskonnonopetuksen luonteeseen ja sen asettamiin reunaehtoihin perehdyn luvussa 3.1.

Materiaalille orientaatioineen oli OPKO:ssa kysyntää myös työntekijöiden perehdyttämisessä. OPKO:n talouspäällikkö Tiina Oinosen mukaan (henkilökohmainen tiedonanto 4.5.2012) perehdytyksen rooli työn aloittamisessa on merkittävä. Koska kouluvierailuita tekevät monet OPKO:n työntekijöistä muun työnsä ohella, voi materiaali olla tärkeä apu myös heille kouluvierailuille lähtiessä. Esimerkiksi opiskelijoiden kanssa työskenteleville teologeille materiaali voi olla tär-

keä apu, kun työtä tehdään täysin toisessa ympäristössä kuin heidän tavallisessa työssään.

Materiaalin tuottamisen rinnalla minulla oli henkilökohtaisena tavoitteena tutustua kirkon ja koulun väliseen monipuoliseen yhteistyöhön lainsäädännön ja käytäntöjen näkökulmasta ja saada myös omaan käyttööni materiaalia käytettäväksi kouluilla tulevana kirkon nuorisotyönohjaajana. Tulevaisuudessa kirkon osallistuminen koulun ja muun yhteiskunnan toimintaan kasvattaa merkitystään, kun kirkon jäsenmäärä laskee. Ainakin toistaiseksi yhteistyö on mahdollista, joten sitä mahdollisuutta on tärkeää hyödyntää. Oman kiinnostukseni lisäksi tähän yhteistyöhön perehtyminen palveli tietysti myös syntyvää materiaalia, koska OPKO:n ja seurakuntien kouluilla tekemässä työssä on paljon yhteistä ja OPKO:ssa tehdään mahdollisuuksien mukaan työtä yhteistyössä seurakuntien kanssa.

2.2 Opiskelija- ja koululaislähetys tilaajatahona

Evangelisluterilainen opiskelija- ja koululaislähetys (OPKO) on yksi luterilaisen kirkon herätysliikejärjestöistä. Se kuuluu viidenneksi herätysliikkeeksi tai evankelioivaksi herätyskristillisyydeksi kutsuttuun liikehdintään, joka sai alkunsa 1900-luvulla. Muita viidenteen herätysliikkeeseen kuuluvia järjestöjä ovat Suomen Raamattuopisto, Suomen Evangelisluterilainen Kansanlähetys, Lähetysyhdistys Kylväjä, Radiolähetysjärjestö Sanansaattajat ja Kansan Raamattuseura. Nimeä Viides herätysliike alettiin käyttää 1960-luvulla. (Salomäki 2010, 59–62.)

OPKO perustettiin vuonna 1964 nimellä Suomen Evangelisluterilainen Ylioppilaslähetys. Sen perustivat Suomen Raamattuopiston yhteydessä kokoontuneet opiskelijat, jotka kaipasivat pelastukseen liittyviä kysymyksiä painottavaa vastinetta yhteiskunnallisiin asioihin keskittyneelle Suomen kristilliselle ylioppilaslaitokselle (SKY). Opiskelijaliike kaipasi enemmän liikkumavaraa ja muodostui siksi erilliseksi, Raamattuopistosta irralliseksi järjestöksi. Ylioppilaslähetyksellä oli voimakas lähetysnäkemys ja sen opetuksessa painottuivat henkilökohtainen

uskonelämä ja uskonratkaisu. (Salomäki 2010, 60–61; Hakala, Mäkelä & Sumiala-Seppänen 2004, 13, 16–20.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä OPKO on suurin opiskelija- ja koululaisjärjestö. Sillä on toimintaa opiskelijoille 13 paikkakunnalla. Suomenkielisen toiminnan lisäksi OPKO:lla on ruotsin- ja englanninkielistä toimintaa. Kouluikäisille järjestetään leirejä, nuorteniltoja ja kouluvierailuja. (OPKO i.a. c.)

Alkuajoistaan asti OPKO:ssa painopiste on ollut tavoittavassa työssä. Perustamisaikoina puhuttiin, että opiskelijoilla oli ”hätä sieluista” (Hakala ym. 2004, 13). Nykyisin OPKO:n toiminta-ajatus on ”tehdä Kristus tunnetuksi opiskelijoiden ja koululaisten maailmassa ja kutsua nuoria kokonaisvaltaisesti seuraamaan Häntä kaikkeen maailmaan”. Strategiassa mainitaan toimintamuodoiksi luterilainen raamattuopetus, tavoittava työ koti- ja ulkomaissa sekä yhteyden rakentaminen. Kouluvierailut ovat olennainen osa OPKO:n tekemää tavoittavaa työtä. (OPKO i.a. b, c.)

Minulle OPKO on tuttu järjestö lukioajoista alkaen, joten myös opinnäytetyön tekeminen OPKO:lle oli luonteva ratkaisu. Olen ollut mukana nuortenilloissa ja opiskelijatyössä. Tein myös Työ, työyhteisöt ja johtaminen -opintokokonaisuuteen kuuluvan harjoittelun OPKO:n koululaistyössä ja kävin toteuttamassa muutamia kouluvierailuita harjoittelun yhteydessä. Sitä kautta sekä kouluvierailut että opinnäytetyön tilaajataho olivat minulle tuttuja. Tämä helpotti materiaalin laatimista ja yhteydenpitoa koululaistyöntekijöihin. Samalla tiedostin, että tuttuun ilmiöön tutustuminen aiheutti omat haasteensa raportointiin. Tässä tärkeä apu olivat opiskelijat, jotka arvioivat tuotostani ja auttoivat minua näkemään kohtia, joita tarvitsee kirjoittaa selvemmin auki.

3 KÄSITTEET JA SUHDE AIHETTA KÄSITTELEVÄÄN TUTKIMUKSEEN

3.1 Uskonnonopetus

Koulujen uskonnonopetuksen tavoitteena on perehdyttää oppilas omaan uskontoon ja suomalaiseen katsomusperinteeseen sekä muihin uskontoihin. Uskonnot ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat yhä Suomessa ja muussa maailmassa laajasti yhteiskuntaan. Suomalainen kulttuuri on muotoutunut pitkälti kristinuskon pohjalta. Voidakseen ymmärtää omaa kulttuuriaan ja muita kulttuureita ja uskontoja, oppilaan on tärkeää ymmärtää jotakin uskonnon luonteesta. Samalla on tärkeää antaa oppilaalle aineksia oman maailmankatsomuksen rakentamiseksi. Uskonnonopetuksen tavoitteena on myös kasvattaa eettisyyteen ja auttaa ymmärtämään uskonnon eettistä ulottuvuutta. Tähän on vedonnut myös Kirkkohallitus lausunnossaan vedoten sen puolesta, että uskonnonopetuksen asema on säilytettävä ja etiikan opetus on sisällytettävä jatkossakin katsomusaineiden opiskeluun. On tärkeää tarjota oppilaille aineksia eettiseen pohdintaan, eikä katsomusneutraalia etiikkaa ole olemassa. (Opetushallitus 2010; Kirkkohallitus 2010.)

Vuonna 2003 voimaan tuli uusi uskonnonvapauslaki, jonka perusteella koulun uskonnonopetus muuttui tunnustuksenmukaisesta uskonnonopetuksesta oman uskonnon opetukseksi. Perusopetuslakiin tuli tarkennuksia, jotka korostivat jokaisen oppilaan positiivista oikeutta saada oman uskontonsa mukaista opetusta. Opetuksen sisältöihin muutos ei vaikuttanut, vaan se selvensi eroa uskonnonharjoituksen ja uskonnonopetuksen välillä ja vahvisti lähinnä jo voimassa olevan käytännön lainsäädännöllä. Opetuksen painopiste siirtyi vielä entistä selvemmin henkilön henkilökohtaista vakaumusta korostavaan suuntaan, mutta samanaikaisesti uskonnonopetukseen voi yhä sisältyä uskontokasvatuksen aineksia. Uskonnonopetukseen kuuluu olennaisesti tutustuminen uskonnonharjoittamisen muotoihin, kuitenkin niin, että kaikki opetus on pedagogisesti perusteltua. (Opetushallitus 2006, 6; Perusopetuslaki 1998; Seppo 2008, 117–118.)

Opetussuunnitelman perusteissa kirjataan uskonnonopetuksen olennaiseksi tavoitteeksi se, että oppilas ymmärtää uskonnon merkityksen hänelle itselleen ja näkee uskonnon vaikutuksia ympäröivässä yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2004, 204.) Juuri oppilaan hengellisen elämän tiedostaminen ja eksistentiaalisen pohdinnan tukeminen ovat ne lähtökohdat, jotka erottavat uskonnonopetuksen muista oppiaineista ja puolustavat uskonnonopetuksen asemaa. Opetussuunnitelmassa oleva tavoite oppilaan kokonaisvaltaisesta kasvusta ihmisenä herättää myös kysymyksiä siitä, onko perusteltua rajata elämäkysymysten pohdinta uskontotunneille, vai tulisiko sille olla laajemminkin tilaa koulussa. Eksistentiaalisten kysymysten pohdinnan on todettu tukevan hengellisyyden kehityksen rinnalla myös henkilön älyllistä, moraalista ja emotionaalista kasvua. (Ubani 2005, 175; Opetushallitus 2004, 38.)

Uskonto ei ole luonteeltaan käsite, joka avautuisi lapsille pelkästään ulkopuolelta tarkasteltuna. Uskontoon kuuluu olennaisesti elämyksellisyys ja kokemukseellisuus. Jotta lapsi voisi ymmärtää jotain uskonnon olemuksesta, on tärkeää, että hän pääsee tutustumaan uskontoon myös kokemukseellisesti, vaikka uskonnonharjoittaminen ei uskontotunneille kuulukaan. Perustuslakivaliokunnan kannanoton mukaan esimerkiksi rukouksiin tai uskonnolliseen toimitukseen tutustuminen siihen osallistumatta ovat osa uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin tutustumista. (Kallioniemi 2007, 12; Opetushallitus 2006, 6; Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp.)

Oman uskonnon opetuksen yhteydessä kohdataan kysymys siitä, onko uskontokuntaan kuulumisen merkki kyseisen uskonnon harjoittamisesta. Uskonnonvapauslakia laadittaessa tehtiin sellainen rajaus, että oleellista esimerkiksi seurakunnan koulussa järjestämiin uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta puhuttaessa on tietyn uskontokunnan jäsenyys. Tällä vastattiin vaatimukseen rajattomasta valinnanvapaudesta. Voidaan katsoa, että henkilöllä on valinnanvapaus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. (Perusopetuslaki 1998; Seppo 2008, 118–119.) Kouluun tulevien lasten lähtötaso uskonnon suhteen on kuitenkin madaltunut näkyvästi vuosikymmenten aikana. Vanhemmat saattavat tietoisestikin pidättäytyä antamasta uskontokasvatusta ja jättävät vas-

tuun siitä kirkolle ja koululle. (Vanne 2008, 131; Pruuki 2010, 224.) Vanhempien roolia uskontokasvattajana käsitellään tarkemmin luvussa 3.2.

Lähtökohtaisesti uskontokasvatus on vanhempien vastuulla, mutta monissa maissa se on sidottu osaksi yhteiskunnan kouluissa antamaa uskonnonopetusta. Nykyinen lainsäädäntö lähestyy uskonnonopetusta positiivisesti jokaisen oikeutena. Aiempi lainsäädäntö käsitteli uskonnonvapautta lähinnä negatiiviselta kannalta jokaisen oikeutena olla harjoittamatta uskontoa. (Seppo 2008, 107, 116–117.)

3.1.1 Uskonnonopetuksen sisällöt

Koulun uskonnonopetuksen tavoitteena on luokilla 1–5 tarjota oppilaalle aineksia oppilaan maailmankatsomuksen rakentumiseksi. Opiskeltavina aiheina ovat *Raamattu*, kirkkovuosi, luterilainen kirkko ja muut kristilliset kirkot, muut uskonnolliset ja ei-uskonnolliset katsomukset ympäristössä. Näiden lisäksi opetellaan eettisten asioiden pohdintaa, kristillisen etiikan soveltamista ja omien kokemusten ja tunteiden jakamista. 6. luokasta eteenpäin opetuksen painopiste siirtyy enemmän uskonnon tarkasteluun laajempaan ilmiönä. (Opetushallitus 2004, 204–208.)

Opetussuunnitelman perusteet antavat hyvin suurpiirteiset suuntaviivat sille, mitä eri luokka-asteilla tulisi käsitellä. Opetussuunnitelman perusteiden ja lainsäädännön asettamien raamien sisällä opetuksen järjestäjä laatii paikallisen opetussuunnitelman, jossa voi olla koko kuntaa koskeva osa ja alueellisia tai yksittäisiä kouluja koskevia osioita. Tämän lisäksi jokainen oppilaitos laatii vuosisuunnitelman. Vuosisuunnitelman jälkeen opettajat laativat vielä yksityiskohtaisempia kurssi-, jakso-, projekti- ja tuntisuunnitelmia. (Opetushallitus 2004, 10–11; Innanen 2005, 185.) Eri kustantajien uskonnon oppikirjojen vertailu osoitti, että niissä on eroja asioiden käsittelyjärjestyksessä ja asioiden käsittelyn sijoittumisessa eri luokka-asteille. Tutkimuksen mukaan varsinkin uudet opettajat tukeutuvat pitkälti oppikirjojen jäsentelyyn opetuksensa suunnittelussa. (Innanen 2005, 192.)

3.1.2 Uskonnon opetusmenetelmät

Opetussuunnitelman perusteissa uskonnonopetuksessa ei varsinaisesti ohjata tiettyjen opetustapojen käyttöön. Kuitenkin oppilaan omien kokemusten, eettisten asioiden pohdinnan ja tunteiden jakamisen korostaminen ohjaa käyttämään monipuolisia ja kokemuksellisia menetelmiä. Tavoitteena on, että oppilas 5. luokan lopussa tuntee, ymmärtää ja osaa tarkastella kristinuskon ja muiden uskontojen ilmiöitä omassa elämässään ja ympäristössään. (Innanen 2005, 187–188.) Seuraavaksi esitellään joitakin uskonnonopetuksessa käytettäviä menetelmiä, joista osa on erityisesti uskonnonopetukseen suunnattuja.

Uskonnonopetukseen hyvin soveltuva menetelmä on keskustelu, joka nousee joko luokassa virinneestä tai opettajan esiin nostamasta kysymyksestä. Keskustelu edellyttää luottamuksellista ilmapiiriä. Keskustelussa voi hyödyntää erilaisia muotoja, kuten paneelikeskustelua tai väittelyä. Pienissä ryhmissä aiheesta keskusteleminen ennen yhteistä käsittelyä voi olla hyvä keskustelun herättäjä. (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 197–200.)

Ryhmätyömenetelmissä opettaja toimii kannustajana ja rohkaisijana, kun oppilaat itse luovat tietoa. Ryhmätyössä voi jakaa aiheet rinnasteisesti niin, että moni ryhmä tekee samasta aiheesta tai työnjaollisesti niin, että jokaisella ryhmällä on eri aihe, jonka parissa he työskentelevät. Vaihtoehtoisesti ryhmätyötä voidaan tehdä myös kiertoryhmätyönä niin, että ryhmät kiertävät työskentelypisteissä. (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 200–202.)

Vanha perinteinen uskonnonopetuksen metodi on kerronta. Tälle lähtökohtana ovat raamatunkertomukset. *Raamatusta* lähes kaksi kolmasosaa on kerrontaa. Uskonnonopetuksessa kerrontaa voidaan hyödyntää niin raamatunkertomusten yhteydessä kuin muutenkin arvojen ja periaatteiden välittämisessä. Esimerkiksi anteeksianto keskeisenä kristillisenä käsitteenä välittyy parhaiten kertomusten kautta. Kerronnan käyttäminen opetusmenetelmänä on perustellusti tullut uudestaan käyttöön, koska etenkin alemmilla luokilla lapset kokevat sen kaikkein mielenkiintoisimmaksi oppimisen muodoksi. (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 211–215; Luumi 2008, 308–310.)

Kertomusta hyödyntää vahvasti myös symbolididaktiikka, jossa aistien ja keholisen ilmaisun harjoittaminen on olennainen metodi. Symbolididaktiikassa ei tyydytä symbolia esittävään kuvaan, vaan pyritään kokemaan oikeasti asiat, joista puhutaan. Tällöin esimerkiksi halauksesta puhuttaessa pelkkä kuva halauksesta ei riitä, vaan symbolit koetaan aidosti. Paljon samaa on erilaisten draamallisten menetelmien käytössä, joissa raamatuntekstiin tutustutaan näytelmän kautta. Kristillisen kasvatuksen yhteydessä usein esitelty draamallinen menetelmä on bibliodraama, mutta sen käyttäminen vaatii koulutetun ohjaajan ja laajat aikaresurssit, joten sen hyödyntäminen koulussa sisältää paljon haasteita. Kevyempien draamallisten menetelmien käyttäminen on kuitenkin perusteltua. (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 215–217.)

Kerronnallisissa menetelmissä, joita myös draamalliset menetelmät ovat, pyritään siihen, että kuulija voisi samastua johonkin kertomuksen henkilöön. Tapah-tumia pyritään katsomaan jonkin henkilön tai useammankin henkilön näkökul-masta. Olennaista on pyrkimys samastua henkilöön, mikä on otettava huomioon henkilöä valittaessa. Samastuminen on helpointa, kun valitaan henkilö, jonka kokemusmaailma on mahdollisimman lähellä lapsen kokemusmaailmaa. Tästä syystä esimerkiksi eläimen näkökulman valitseminen ei ole pedagogisesti pe-rusteltua. (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 218–219.)

Uskonnonopetuksessa voi hyödyntää kaikkia aisteja ja ihmisen kokonaisvaltai-suutta. Jossain traditioissa hyödynnetään esimerkiksi tanssia uskontokasvatuk-sessa. Eräällä tavalla laululeikit edustavat tätä pedagogista traditiota. Tanssia hyödynnetään myös esimerkiksi lattiakuvien yhteydessä. Pantomiimirukoukses-sa voidaan rukoilla sanattomasti esimerkiksi ilmeiden, eleiden ja tanssin avulla. Kaikkia aisteja hyödynnetään myös kirkkopedagogiikassa, jossa tutustutaan kirkkorakennukseen kaikkien aistien avulla. Kuvataide, erityisesti vanha kirkko-taide, voi olla olennaisessa osassa opetuksessa. Myös hajujen ja makujen hyö-dyntäminen on mahdollista esimerkiksi maailmanuskontoihin ja kirkkovuoden pyhiin tutustumisessa. (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 220–229.)

Musiikkia on hyödynnetty Suomessa koko uskonnonopetuksen historian ajan esimerkiksi virsien opettelun muodossa. Uskonnonopetuksen luonteen muuttamisen myötä myös virsilaulusta on keskusteltu. Tavan vuoksi tai uskonnonharjoituksena virsien laulaminen ei ole uskonnonopetuksen tavoitteiden mukaista, mutta esimerkiksi laulun sanojen erittelemine voi tarjota riittävästi tiedollista ainesta. Itsessään musiikki sisältää yleensä maailmankatsomuksellisen otteen, puhutaan sitten populaarimusiikista tai klassisesta musiikista, joten sen kuunteleminen osana uskonnonopetusta on helposti perusteltavissa. (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 229–230.)

Kouluopetuksen liiallinen painottuminen kognitiivisen tiedon lisäämiseen ei ole paras tapa tukea oppilaiden kiinnostusta uskontoa kohtaan. Uskonnonopetuksen yhteydessä on erityisen perusteltua kysyä, miten tiukasti eri oppiaineiden rajoista on mielekästä pitää kiinni. Uskonnonopetuksessa esimerkiksi piirtämisen, maalaamisen, musiikin, tarinankerronnan kilpailujen ja pelien käyttäminen voisi avata hengellistä tietoisuutta. (Tirri, Tallent-Runnels & Nokelainen 2005, 208–209.)

3.1.3 Keskustelua uskonnonopetuksesta

Uskonnonopetusta vastaan on hyökätty vuosikymmeniä. Tuskin minkään oppiaineen määrästä, opetussuunnitelmasta ja opetusjärjestelyistä on keskusteltu niin paljon kuin uskonnosta. Se kertoo jotakin uskonnon erityisluonteesta ja merkityksestä. (Räsänen 2006, 7.)

Uskonnonopetusta vastustetaan sanomalla, että uskonto ei kuulu kouluun, vaan uskonnolliset yhdyskunnat saisivat huolehtia uskonnon opetuksesta. Uskonnon katsotaan olevan oppiaineena jääne ja ristiriidassa tieteen kanssa. Kriitikot ovat myös sitä mieltä, että uskonnonopetusta on liikaa ja sen sijaan voisi opiskella jotain muuta. Useamman eri uskonnon opetuksen katsotaan heikentävän koulun yhteisöllisyyttä ja vievän turhaan resursseja. Myös pienten uskontojen opetuksen laatua on kyseenalaistettu. (Kirkkohallitus i.a.)

Kuitenkin suomalainen uskonnonopetus on ainutlaatuista maailmanlaajuisesti juuri siksi, että se on oman uskonnon opetusta. Ratkaisevaa ei ole valtion tai koululaitoksen uskonnollisuus tai halu välittää traditiotaan, vaan oppilailla on oikeus saada opetusta omasta uskonnostaan. Monessa maassa uskonnonopetus on kaikille yhteistä joko tunnustuksellista jonkun tietyn uskonnon mukaan tai tunnustuksetonta yleistä uskontotiedettä. Monessa maassa on myös uskonnollisia kouluja vaihtoehtona. (Kallioniemi 2011, 22–23.) Suomessa uskonto on oman uskonnon opetusta, mutta opettajan ei evankelisluterilaisen ja ortodoksisen uskonnon yhteydessä tarvitse olla edes kirkon jäsen. (Opetushallitus 2006, 8.)

Perusteet uskonnonopetukselle löytyvät muun muassa Lasten oikeuksien sopimuksesta. Lasten oikeuksien sopimuksen artiklan 27 mukaan jokaisella lapsella on oikeus riittävään elintasoon ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta. Vaikka lasten oikeuksien sopimuksessa ei puhuta uskonnonopetuksesta, voidaan nähdä, että uskonnonopetuksella on tärkeä rooli lapsen hengellisen kehityksen tukijana. Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklassa 29 on kirjattu koulutukselle tavoite, että sen tulisi valmistaa lasta elämään rauhassa ja ymmärryksessä mFm. erilaisten uskontokuntien kesellä. Tämän tavoitteen toteutumiseksi on tärkeää lisätä tietoa uskonnoista. (Kallioniemi 2010; Lapsen oikeuksien sopimus 2009.)

5.–6.-luokkalaisten moraalisia, uskonnollisia ja hengellisiä kysymyksiä tutkittaessa on havaittu, että näitä kysymyksiä on. Oppilaat kysyvät eksistentiaalisia kysymyksiä: ”Kuka minä olen?”, ”Minne kuulun?”, ”Mikä on tarkoitukseni?”. Koulun ilmapiiri ja suhtautuminen näihin kysymyksiin muokkaa oppilaiden suhtautumista. Koulussa oppilaat joko oppivat keskustelemaan näistä aiheista tai vaikeutamaan. Koulussa voidaan joko rohkaista oppilaita keskustelemaan aiheista tai olemaan välinpitämätön. Olennainen kysymys onkin, minkälaista uskontodialogia halutaan virittää. (Tirri ym. 2005.)

Uskonnonopetuksesta keskustellaan maailmanlaajuisesti. Erilaisten yhteiskuntien uskonnonopetuksen ja yhteiskunnallisiin aiheisiin suhtautumisen välillä on selvä linkki. Tällaisia aiheita ovat esimerkiksi käsitys ihmisoikeuksista, vähem-

mistöjen asemasta, monikulttuurisuudesta ja monista koulutukseen liittyvistä aiheista. Uskonnonopetuksella on tärkeä rooli uskonnollisten ja etnisten vähemmistöjen integroimisessa yhteiskuntaan, kun se valmistaa heitä elämään uudessa yhteiskunnassa ja auttaa sopeuttamaan omia tapojaan uuden yhteiskunnan tapoihin. Samalla uskonnonopetus voi lisätä valtaväestön ymmärrystä erilaisuutta kohtaan ja innostusta keskusteluun. (Kallioniemi 2011, 21–22.)

Kesällä 2012 uskonnonopetus on ollut taas tapetilla, kun hallitus päätti perusopetuksen uudesta tuntijaosta. Uskonnon opetuksesta karsittiin yksi vuosiviikkotunti, joka tarkoittaa noin 38 tuntia (Valtioneuvoston asetus perusopetuksen tavoitteista ja tuntijaosta 2012). Uuden, vuonna 2016 voimaan astuvan, tuntijaon tavoitteena on muun muassa vastata tarpeeseen vahvistaa yhteiskunnallista ja arvokasvatusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012.)

3.2 Uskontokasvatus

Uskontokasvatus, uskonnollinen kasvatus ja kristillinen kasvatus ovat lähekkäin olevia termejä. Uskonnollinen kasvatus on uskontokasvatuksen alakäsite, jossa lähtökohdat ovat jossain tietyssä tunnustuksessa tai perinteessä. Kristillinen kasvatus voidaan siis nähdä yhtenä uskonnollisen kasvatuksen muotona. Kristilliselle kasvatukselle, kuten kasvatukselle yleensäkin, on vaikeaa luoda tarkkaa määritelmää. Pohjimmiltaan kristillinen kasvatuskin on kasvatusta. Kasvatuksella on kolme ominaisuutta, jotka siihen yleensä aina liitetään: intentionaalisuus, normatiivisuus ja vuorovaikutuksellisuus. Intentionaalisuus tarkoittaa sitä, että kasvatuksella on tietoiset tavoitteet, joihin pyritään. Normatiivisuus taas tarkoittaa sitä, että kasvatus sitoutuu aina arvoihin. Vuorovaikutuksellisuudella puolestaan viitataan siihen, että kasvatus tapahtuu aina vuorovaikutuksessa. (Muhonen & Tirri 2008, 64–67.) Tässä luvussa keskitytään uskontokasvatukseen, koska koulun uskonnonopetus on luonteeltaan enemmän uskontokasvatusta kuin puhtaasti kristillistä kasvatusta, mutta lisäksi luodaan silmäys kristilliseen kasvatukseen, koska se voi osaltaan olla syventämässä ja monipuolistamassa koulun uskonnonopetusta.

Uskonnollisen tradition välittäminen koostuu kolmesta tekijästä: opetustilanteesta, tradition välittäjän ja sen vastaanottajan välisestä suhteesta ja tradition suhteesta ympäröivään yhteiskuntaan. Tärkeimmässä asemassa tradition siirtämisessä ovat tietenkin lasta lähimpänä olevat ihmiset: opettaja ja vanhemmat. Tilapäisten opettajien ja muiden henkilöiden merkitys ei ole niin suuri. (Holm 2005, 154–155.)

Kasvatuksessa on tärkeää, että kasvattajalla on selkeät arvot ja maailmankuva, joihin hän perustaa elämänsä, mutta antaa lapselle oikeuden punnita erilaisia vaihtoehtoja ja valita mihin suuntaan elämänsä rakentaa. Uskonnollista kasvatusta syytetään usein indoktrinaatiosta. Indoktrinaatiolla tarkoitetaan yksinkertaistavaa ja harhaanjohtavaa opetustapaa, joka ei tue kasvatettavan valmiuksia itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun. Indoktrinaatiota ei pidetä hyväksyttävänä sen enempää uskonnollisessa kuin muussakaan kasvatuksessa. Toisinaan uskonnollista kasvatusta syytetään virheellisesti indoktrinaatiosta jo pelkästään ideologisen luonteensa vuoksi ja siksi, että se perustuu uskomuksiin, joita ei voida todistaa tosiksi. Tämä on olennainen osa uskonnollista kasvatusta, eikä siitä voida tinkiä: uskonnossa tärkeässä roolissa ovat sellaiset uskomukset, joita ei voida osoittaa todeksi. Olennaista on antaa kasvatettavalle vapaus ja valmiudet punnita ja valita, mitä pitää totena. Se, että kasvattajalla on selkeä käsitys hyvästä, auttaa lasta luomaan omat käsityksensä hyvästä, ja on siten positiivinen asia lapsen kasvun kannalta. (Muhonen & Tirri 2008, 69–72.) Keskustelun merkitys kasvatuksessa ja opetuksessa on suuri. Tärkeämpää kuin valmiiden vastausten antaminen on se, että aikuinen keskustelee lapsen kanssa ja auttaa häntä löytämään vastauksia. (Nurmi ym. 2008, 87.)

Tradition välittäjät voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään: varmoihin, epävarmoihin ja liian varmoihin. Varmat tradition välittäjät siirtävät traditiota kokonaisvaltaisesti sanoilla ja teoilla. Traditio on heille luonteva osa elämää, toisin kuin epävarmoille. Epävarmat välittävät traditiota vain sanallisesti ja viestintä on hajanaista. Tunteet traditioita kohtaan ovat pikemminkin negatiivisia kuin positiivisia. Liian varmat tradition välittäjät puolestaan ovat ainakin ulospäin todella varmoja ja sitoutuneita traditioon, eivätkä he salli tradition kyseenalaistamista. Vanhempien tahto samaistetaan Jumalan tahtoon, eikä sitä sovi kyseenalais-

taa. Liian varmojen traditionvälittäjien lapsille muotoutuu usein negatiivinen suhde uskonnollisiin traditioihin, vaikka he saattavatkin sitoutua niihin. (Holm 2005, 150–152.)

Monet vanhemmat ovat nykyisin arkoja antamaan lapsilleen uskontokasvatusta ja jättävät vastuun siitä kirkolle ja koululle. Koulun aloittavat lapset kohtaavat kristillisen näkökulman asioihin yhä useammin vasta koulussa. Jokainen vanhempi kuitenkin antaa lapselleen uskontokasvatusta, sillä asenne uskontoon välittyy ennen kaikkea ilmapiirin kautta. Tapa suhtautua uskontoon tulee usein kotoa. Ensimmäiset elinvuodet ja erityisesti äidin uskonnollisuus ovat merkittäviä lapsen uskontoon suhtautumisen kannalta. (Pruuki 2010, 224.) Uskonnollisessa kasvatuksessa kasvattajan aitous ja positiivinen kiinnostus uskontoa kohtaan ovat kaikkein tärkeimpiä asioita. Kasvattajan esimerkki puhuu sanoja vahvemmin. Häneltä vaaditaan rakkautta, nöyryyttä ja rohkeutta. Yhdessä ihmetteleminen on tärkeä osa kasvatusta. (Jokela 2010, 245–246.)

Uskonnollisiin muistoihin liittyy vahva tunneside. Jos uskonnonopetuksesta ei löydy mitään yhteyttä omaan elämään tai nykyaikaan, muotoutuu siihen helposti negatiivisia tunnesiteitä. Myös opettajan merkitys on suuri. Uskontoon liittyy usein positiivisia muistoja, minkä vuoksi vanhemmat ihmiset haluavat mielellään pitäytyä vanhoihin sanamuotoihin ja käytäntöihin uskonnollisissa rituaaleissa. Kun asiat tapahtuvat vanhalla tutulla tavalla, ne herättävät positiivisia muistoja. Tämä korostuu niillä ihmisillä, jotka eivät käy aktiivisesti kirkossa – aktiivisille kirkossa kävijöille lapsuuden muistojen päälle rakentuu koko ajan uusia muistoja ja positiivisia mielikuvia, jolloin lapsuuden muistojen merkitys vähenee. (Holm 2005, 152–154.)

Koulun uskonnonopetus on luonteeltaan enemmän uskontokasvatusta kuin puhtaasti kristillistä kasvatusta. Evankelisluterilaiseen uskonnonopetukseen kristillisen kasvatuksen kokonaisvaltaisuuden huomioiminen voi kuitenkin tuoda syvyyttä. Kristillistä kasvatusta voidaan jäsentää kuuden ulottuvuuden avulla: opillinen, rituaalinen, kokemuksellinen, eettis-moraalinen, huolenpidollinen ja pedagoginen. Kristillinen kasvatusta on siis kokonaisvaltaista ja se tapahtuu yhdessä eläen ja elämästä oppien. *Raamatun* lukemisella ja kirkkovuoden tapah-

tumilla on oma paikkansa yhdessä elämisen, toisista huolehtimisen ja arvokasvatuksen rinnalla. Erityisesti eettis-moraalisen ulottuvuuden kohdalla mallioppimisen ja esimerkin merkitys korostuu. Kristillisen kasvatuksen pedagoginen ulottuvuus pitää sisällään erityisesti kerronnan ja keskustelun kautta opettamisen. Samalla se tuo esiin kasvattajan roolin ja tehtävän: riippumatta omasta uskostaan kristillisen kasvatuksen kentällä kasvattajan on tärkeää sitoutua yhteisiin arvoihin ja päämääriin ja huomioida myös kasvatuksen hengellinen puoli. Kristillisen kasvatuksen ulottuvuudet ovat erottamattomasti yhteydessä toisiinsa ja edustavat sekä hengellistä että inhimillistä näkökulmaa. Kristillistä kasvatusta ei voida supistaa pelkästään tiedolliseksi opetukseksi, vaan se liittyy aina jokapäiväiseen elämään ja kasvatettavan koko persoonaan. Haasteena kristillisessä kasvatuksessa onkin riittävä tiedollinen asiantuntemus ja perheiden erilaisten taustojen huomioiminen. Kasvatuksen tulisi olla sopusoinnussa kotikasvatuksen kanssa. (Muhonen & Tirri 2008, 77–82; Pellikka 2012, 154.)

Lapselle luonteva tapa ilmaista ja elää uskoa on leikin, spontaaniuden, mielikuvituksen ja luovuuden kautta. Lapselle usko on kokonaisvaltaista eikä irrallaan muusta elämästä. Aikuisen tapa ilmaista uskonsa sanallisesti ja käsitteellisesti ei ole lapselle luonnollista. Lapsen tapa elää ja uskoa ei kuitenkaan ole yhtään sen vajavaisempi kuin aikuisenkaan, enemmänkin päinvastoin. Tavoitteena kasvatuksessa ei ole niinkään se, että lapsi oppisi ulkoa *Raamatun* kertomuksia, vaan että ne voisivat liittyä hänen omaan elämäänsä. Sen vuoksi lasten uskontokasvatuksessa on syytä käyttää luovuutta ja monipuolisia keinoja. (Jokela 2010, 236–241.) Kristillistä kasvatusta käsittelevissä kirjoissa onkin toistuvasti kerrottu esimerkiksi Godly Play -menetelmästä, lattiakuvista ja kerronnan merkityksestä uskon äidinkielenä. Tässä materiaalissa on hyödynnetty kerrontaa, mutta syvällistä perehtymistä edellyttävät menetelmät, kuten lattiakuvat tai Godly Play, on rajattu pois materiaalin luonteen vuoksi. Tavoitteena on, että materiaalin sisältämät menetelmät olisivat yksinkertaisia ja nopeasti sisäistettävissä.

Lapsen tapa hahmottaa uskonnollisia asioita liittyy olennaisesti ajattelun kehittymiseen. Kognitiivinen kehitys antaa näkökulmaa siihen, miten eri-ikäisten lasten kanssa tulee keskustella uskonnosta. Jean Piaget'n luoman kognitiivisen

kehityksen teorian mukaan 7–12-vuotiaat lapset ovat ajattelultaan konkreettisten operaatioiden vaiheessa. Tässä vaiheessa lapsi oppii hahmottamaan ajan ja välimatkoja. Lapsi vapautuu vähitellen itsekeskeisyydestään ja oppii asettumaan toisen ihmisen asemaan. Alakouluikäisellä lapsella ei ole vielä kykyä abstraktiin ajatteluun, joka kehittyy vasta formaalisten eli muodollisten operaatioiden vaiheessa 12. ikävuoden jälkeen. Ennen tätä hänen kanssaan ei voida käydä syvällistä käsitteellistä keskustelua uskonnosta tai vaikkapa sellaisista käsitteistä kuin hyvyys, pahuus tai hengellisyys. Uskontoon liittyy kuitenkin paljon sellaisia aineksia, jotka lapsi voi ymmärtää: kertomuksia, runoja, lauluja, leikkejä, kuvia. Myös mielikuvien ja positiivisten tunnekokemusten tarjoaminen on tärkeää, jotta lapsi voi saada uskonnosta voimavaran, johon hän voi palata ja tukeutua myöhemmässä elämässään. (Holm 2005, 147–148, 163–164; Pruu-ki 2010, 225–226.)

3.3 Koulun ja kirkon yhteistyö

OPKO kirkon sisällä toimivana herätysliikejärjestönä toimii yhteistyössä seurakuntien kanssa ja tekee kouluilla pitkälti samaa työtä kuin seurakunnat. Tästä syystä tässä luvussa käsitellään sitä, mitä kirkon ja koulun yhteistyö on. Samat lait ja periaatteet, jotka ohjaavat kirkon ja koulun yhteistyötä ovat merkittäviä myös OPKO:n työn kannalta, vaikka sillä ei samanlaista julkisoikeudellista asemaa olekaan.

Kirkon ja koulun yhteistyön juuret ovat koululaitoksen historiassa. Alkuun kirkko huolehti ihmisten lukutaidon opettamisesta. Myöhemmin koululaitoksen irtautuessa kirkosta ja kehittyessä omaksi järjestelmäkseen, on kirkon mukanaolo koulun arjessa ja päätöksenteossa ollut luontevaa. Yhteistyö on muuttunut paljon vuosien saatossa kohti tasavertaisempaa keskusteluyhteyttä. Osaltaan tähän on vaikuttanut vallitsevan kirkkokäsityksen muuttuminen. Nykyisin kirkko on kiinnostunut koulussa uskonnonopetuksen lisäksi laajasti myös arvoista, koulutuspolitiikasta ja koulun antamasta kasvatuksesta. Kansankirkollisen kirkonäkemyksen mukaan kirkko pyrkii nykyisin koulussa palvelemaan kaikkia ih-

misiä riippumatta siitä, opetetaanko koulussa uskontoa vai ei. (Kirkkohallitus 1999, 9–11.)

Seurakuntien kokoava toiminta tavoittaa aina rajallisen määrän seurakuntalaisista. Tämän vuoksi seurakunnan työntekijän meneminen sinne, missä seurakuntalaiset ovat, kuten koululle, on tärkeää. Koululla tutuksi tulleet seurakunnan työntekijät tekevät kirkostakin helpommin lähestyttävän. Seurakunnan ja koulun välisen yhteistyön tavoitteet on periaatetasolla kirjattu kunkin koulun opetussuunnitelmaan. Seurakunnan työntekijän on tärkeää tuntea opetussuunnitelma, koska kaikki koulussa tehtävä työ perustuu siihen. Kunta- tai koulukohtaisesti voidaan tehdä myös yksityiskohtaisempi suunnitelma, johon kirjataan tarkemmat tavoitteet yhteistyölle. (Hakkarainen & Pihkala 2012, 12–13, 49.)

Kirkon tilastollisen vuosikirjan mukaan seurakunnan työntekijät kohtaavat lapsia ja nuoria vieraillessaan kouluilla, kodeissa ja päivähoitossa. Näitä vierailuita oli vuoden 2011 aikana lähes 75 800, joista 56 % tapahtui kouluissa. Tämä tarkoittaa reilut 42 700 vierailua kouluilla vuosittain. (Kirkkohallitus 2012, 83.) Muutama viime vuoden aikana määrät ovat laskeneet – vuonna 2007 kouluille suuntautuneita vierailuita tehtiin reilut 44 700 (Kirkon keskushallinto i.a.).

Seurakunnan ja koulun väliseen yhteistyöhön on olemassa monenlaisia hyviä käytäntöjä, kuten vuosisuunnitelmia, lukukauden siunauksia ja monenlaisia yhteistyökokouksia (Hakkarainen & Pihkala 2012, 5–7). Monet näistä liittyvät kirkon erityiseen rooliin julkisoikeudellisena yhteisönä ja alueen virallisena toimijana. OPKO:n rooli ja resurssit pienenä järjestönä ovat paljon rajallisemmat, joten tässä yhteydessä ne tärkeydestään huolimatta jäävät vähemmälle huomiolle.

Uskonnonvapauslain muutos vuonna 2003 muutti jonkin verran seurakuntien ja koulun välistä yhteistyötä, mutta ei tehnyt sitä mahdottomaksi. Opetushallitus on laatinut kouluille muistion, jossa se ohjeistaa koulut toimimaan yhteistyössä kirkon kanssa. Koulut tekevät omat ratkaisunsa yhteistyöstä kasvatuksellisista lähtökohdista. Koulun päätös kieltäytyä yhteistyöstä kirkon kanssa ei ole perusteltavissa uskonnonvapauslailla tai koulusäädöksillä, mutta koulut tekevät itse-

näisesti päätökset yhteistyöstä, eikä seurakunta voi vaatia uskonnollisia tilaisuuksia pidettäväksi näiden lakien perusteella. (Holma 2008, 144–145.)

Uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen koulussa voi virkistää seurakuntia, jos tilaisuudet valmistellaan huolella. Haastavuudessaan ne ravistelevat ja uudistavat seurakunnan työntekijöitä, kun kouluseurakunnan sekalaisuus ja kristinuskosta vieraantuneisuus haastaa miettimään uudelleen totuttuja käytäntöjä. Parhaimmillaan koulussa toimiminen virkistää seurakunnan muutakin toimintaa ja tuo siihen uutta raikkautta ja intoa. Kaikki koulussa järjestettävä toiminta on syytä rakentaa kutsuvaksi, jotta lapset ja nuoret löytäisivät tiensä myös seurakunnan kokoavaan toimintaan. (Holma 2008, 143–146.)

3.4 Opiskelija- ja koululaislähetysten koulu yhteistyö

OPKO:ssa on tehty kouluvierailuita 1960-luvulta alkaen, vuodesta 1967. Tuolloin järjestön nimi oli vielä Ylioppilaslähetys. Vuonna 1969 rekisteröitiin evankelioivaa koulutyötä varten Ylioppilaslähetysten jäsenjärjestö Teinilähetys. Ylioppilaslähetysten ja Teinilähetysten välinen yhteys oli koko ajan läheinen, kun opiskelijat osallistuivat kouluvierailuille ja tekivät samalla tutuksi kristillistä opiskelijatoimintaa tuleville opiskelijoille. Vain kaksi vuotta Teinilähetysten perustamisen jälkeen koko järjestön nimi muuttui Ylioppilas- ja koululaislähetykseksi. 1960-luvulla koululaistyötä organisoivat ja myöhemmin pääsihteerinä toiminut Pekka Jokiranta toteaa, että ”opiskelijajärjestöltä puuttuu jotain olennaista ilman voimakasta koululaistyötä”. (Hakala ym. 2004, 39, 59–60.)

1960-luvulla teinityössä tuettiin aktiivisesti koulujen rukouspiirejä ja kannustettiin uskovia nuoria perustamaan kouluunsa sellainen. Yhteyttä rukouspiireihin pidettiin usein uskovien opettajien kautta. 1970-luvun alussa opiskelijoita oli mukana koululaistyössä toista sataa, ja he muodostivat 2-3 hengen kouluvierailutiimejä. Koululaisaktioista muodostui Teinilähetysten tavaramerkki ja koululaistyöntekijällä riitti kiirettä, vaikka opiskelijat olivatkin aktiivisesti mukana vierailuita toteuttamassa. (Hakala ym. 2004, 39, 59–60.)

OPKO:n alkuaikojen kouluvierailuinnon jälkeen opiskelijoiden mukanaolo kouluvierailuilla on vähentynyt. Kouluvierailuiden toteuttaminen on jäänyt pitkälti työntekijöiden vastuulle. Toiveena on, että kouluvierailutiimejä voisi syntyä ja vapaaehtoiset voisivat olla taas aktiivisia vierailijoita kouluilla. Perinteisesti vapaaehtoiset ovat olleet OPKO:n toiminnassa aktiivisesti mukana olevia opiskelijoita, mutta toive on, että muutkin OPKO:n työn ystävät voisivat innostua toteuttamaan kouluvierailuita. (Mervi Tiilikainen, henkilökohtainen tiedonanto kevät 2012, 8.11.2012.)

Monen koulun ovet ovat yhä auki vierailijoille. Lasten ja nuorten yhteydet kirkkoon ja kristinuskoon kapenevat, ja siksi OPKO:ssa halutaan hyödyntää mahdollisuudet välittää kouluilla tuore esimerkki kristillisestä uskosta nuorten maailmassa. OPKO:n kouluyhteistyön tavoitteena on tukea ja elävöittää koulujen uskonnonopetusta ja palvella opettajia ja oppilaita. Kouluyhteistyön muotoja ovat oppituntien, aamunavausten ja kerhojen pitäminen ja oppilaiden kohtaaminen välitunneilla. (OPKO i.a. a.) Tämä työ on linjassa kirkon tekemän oppilaitosyhteistyön kanssa, jossa pyritään monipuoliseen yhteistyöhön koulujen kanssa. (Hakkarainen & Pihkala 2012, 5.) Tässä opinnäytetyössä rajaan käsittelyn uskonnontunneilla tapahtuviin vierailuihin ja laadin OPKO:n koululaistyön toiveiden mukaisesti materiaalia käytettäväksi siellä.

OPKO:n koululaistyö on laatinut lyhyen ohjeistuksen kouluvierailuja toteuttamaan lähteille opiskelijoille ja muille vapaaehtoisille (Liite 3). Ohjeistuksessa esitellään mahdollinen rakenne kouluvierailutunnille. Sen mukaan tunti rakentuu lämmittelystä, omakohtaisista todistuksista, opetuksellisesta osuudesta ja vuorovaikutuksellisesta osuudesta. Lämmittelyssä tärkeintä on positiivisen ilmapiirin luominen ja esittäytyminen. Omakohtaisilla todistuksilla johdatetaan tunnin aiheeseen ja kerrotaan omasta suhteesta aiheeseen tai kristinuskoon, elämän merkityksestä tai muusta aiheeseen liittyvästä. Sen jälkeen mennään tunnin aiheeseen, joka pyritään tuomaan lähelle oppilaan omaa elämää ja havainnollistamaan mahdollisimman hyvin. Tunnin loppuun jätetään vielä aikaa kysymyksille. Kysymykset voidaan kirjoittaa lapuille, jotka on mahdollista jakaa jo tunnin alussa. Kysymykset helpottavat vuorovaikutuksellisuuden syntymistä etenkin jos kyseessä on ensimmäinen kohtaaminen vierailijan ja oppilaiden välillä.

Kouluvierailulle lähtijöitä helpottamaan OPKO:n koululaistyössä on valittu viisi teemaa, joita erityisesti tarjotaan kouluille aiheiksi. Näitä ovat elämyksellinen raamattuopetus, kristillinen nuorisokulttuuri, yksinäisyys & yhteys, elämän merkitys ja etiikka & elämänskysymykset. Alakouluun parhaiten sopivia teemoja ovat elämyksellinen raamattuopetus ja yksinäisyyden ja yhteyden teemat, loput ovat enemmän yläkoulun oppilaille suunnattuja.

Yksittäisissä oppituntivierailuissa on omat haasteensa. Uskonnonopetuksessa tutun opettajan merkitys on suurempi kuin vierailevien (Holm 2005, 155.). Oppituntivierailut ovat kuitenkin virkistävää vaihtelua oppilaille, kun tunnille tulee vieraileva opettaja. Samalla se, että joku muu opettaa luokkaa, antaa opettajalle mahdollisuuden tarkkailla luokkaansa sivusta. (Hakkarainen & Pihkala 2012, 147.) Tämän vahvistaa myös vierailuilla saatu palaute – opettajat ovat usein kiitollisia siitä, että he saavat aikaa esimerkiksi suunnitteluun sillä välin, kun joku toinen pitää heidän tuntinsa. Opettaja on vastuussa luokkansa opetuksesta ja vierailuiden yhteydessä hänen reaktioitaan tulee seurata ja kunnioittaa, jotta pääsy koululle olisi mahdollista jatkossakin.

Kokemus on osoittanut, että kysymyksiin viidennestä herätysliikkeestä kannattaa varautua (Mervi Tiilikainen, henkilökohtainen tiedonanto kevät 2012). Alakoulun uskonnon oppikirjat jättävät herätysliikkeiden käsittelyn yhteydessä viidennen herätysliikkeen käsittelyn maininnan tasolle, ja opettajat ovat usein ihmeissään sen kanssa, mitä siitä tulisi opettaa. Herätysliikkeitä käsitellään uskontotunneilla ala- ja yläkoulussa.

4 PROJEKTIN TYÖSKENTELYPROSESSI

4.1 Neuvottelut työn tavoitteista ja periaatteista

Ensimmäiset neuvottelut opinnäytetyön tilaajatahon kanssa käytiin keväällä 2011. Tuolloin sovittiin alustavasti, että teen opinnäytetyönäni OPKO:n koululaistyyölle materiaalia kouluvierailuihin liittyen. Jo tuolloin oli puhetta siitä, että tuotos voisi olla materiaalia juuri uskontotuntivierailuille. Koska opinnäytetyön työstäminen ei vielä ollut ajankohtaista, lykättiin tarkempaa tavoitteiden määrittelyä myöhemmäksi ja käytännössä suunnitelma opinnäytetyöstä tehtiin keväällä 2012.

Tavoitteet ja odotukset opinnäytetyölle täsmentyivät keväällä 2012 Työ, työyhteisöt ja johtaminen (TTJ) -opintokokonaisuuteen liittyvän harjoittelun aikana, jonka tein OPKO:n koululaistyyön tiimissä. Tuolloin keskustelimme paljon OPKO:n koululaistyyöntekijöiden kanssa siitä, minkälaisia odotuksia heillä on materiaalille ja sain heiltä myös arvokasta tietoa siitä, miten kouluvierailuita on toteutettu ja mitä asioita niissä on huomioitava. Kevään aikana keskustelimme siitä, mitä oppituntikokonaisuuksia valmistelisin, mutta lopullisesti viimeiset materiaalin aiheet sovittiin vasta syksyllä 2012.

4.2 Paneutuminen teoriaan ja sen vaikutus opinnäytetyöhön

Opinnäytetyön laatiminen alkoi teoriaan paneutumisella. Perehdyin koulun uskonnonopetukseen ja kirkon ja koulun yhteistyöhön pitkälti kevään 2012 aikana. Tuossa yhteydessä laadin teorian pohjalta materiaalini alussa olevan orientaation, joka tietenkin vielä muuttui prosessin aikana, kun teoria nosti uusia näkökulmia yhteistyöhön. Myös oppituntisuunnitelmien työstäminen alkoi saman kevään aikana.

Saman vuoden syksyllä jatkoin teoriaan perehtymistä, mutta aloin vähitellen yhä enemmän pohtia materiaalin laatimista. Koska taustalla oli jo jonkin verran teoriaa, vaikuttivat ne tietenkin materiaalin kokoamiseen. Myös uskonnonopetukseen liittyvä lainsäädäntö kulki mukana koko prosessin ajan.

Perehdyin uskonnonopetuksen ja uskontokasvatuksen teoriaan. Keskeinen huomioni lähes kaikissa alaan liittyvissä kirjoissa oli kerronnan suuri merkitys. Samat menetelmät toistuivat useassa aihetta käsittelevässä kirjassa. Toistuvat maininnat kerronnan merkityksestä uskon äidinkielenä ohjasivat erityisesti Ihmisarvo-tunnin suunnittelua, jonne tahdoin sisällyttää kerrontaa.

Perehtyminen teoriaan muutti myös suhtautumistani uskonnonopetukseen ja kouluvierailuihin. Erityisesti uskontokasvattajan rooli avautui minulle uudella tavalla. Teoria painottaa paljon kasvattajan suurta merkitystä erityisesti asenteiden siirtäjänä. Ennen kaikkea uskonnosta jääkin mieleen juuri ilmapiiri. Avoimuus ja keskusteleavuus ovat tärkeitä elementtejä ilmapiirin luomisessa. Tämän pyrin tuomaan esille myös materiaalin orientaatiossa.

Opetussuunnitelman perusteiden tutkiminen ohjasi sitä, minkä ikäisille lapsille materiaalini uskontotunnit suuntasin. Alkuperäinen aikomukseni suunnata materiaali kaikille alakoululaisille muuttui, kun perehdyin uskonnonopetuksen sisältöihin opetussuunnitelman perusteissa. 6.-luokkalaiset jaotellaan opetussuunnitelman perusteissa ainakin uskonnonopetuksessa jo yläkoululaisten kanssa samaan ryhmään, ja heillä uskonnossa painopiste on jo enemmän uskonnon tarkastelussa laajempaa ilmiönä. Näin materiaalin suuntaaminen kaikille alakoululaisille ei sellaisenaan ole mielekästä.

Monen huulilla pyörinyt käsite ”tunnustukseton uskonnonopetus” avautui lainsäädäntöön perehtymisen kautta. Jo ennalta tuttua oli, että uskonnonharjoitus ei kuulu uskontotunnille. Lainsäädännön ja alan kirjallisuuden pohjalta muotoutunut kuva uskonnonopetuksesta jättää aika paljon liikkumavaraa. Tietyntylaiseen ajattelumalliin pakottaminen ei kuulu uskontotunneille, mutta se ei ole rakentavaa muutenkaan. Rohkaisevana koin sen, että monissa alan kirjoissa painotet-

tiin uskonnon kokemuksellista puolta ja sitä, että sen tulee näkyä myös uskonnonopetuksessa, jotta oppilas voisi ymmärtää jotakin uskonnon luonteesta.

Uskonnonopetuksen menetelmiin tutustuminen avasi näkökulmaa laajaan kirjoon mahdollisuuksia, joita juuri erityisesti uskonnonopetuksessa voi hyödyntää sen erityisluonteen vuoksi. Monenlaiset keskustelevat ja vuorovaikutteiset menetelmät ovat merkittävässä roolissa uskonnonopetuksessa. Moneen muuhun oppiaineeseen verrattuna uskonnossa olennaisinta ei olekaan tiedon siirtäminen, vaan uskonnon on avauduttava myös kokemuksellisesti. Tämä oli mielenkiintoinen näkökulma materiaalin työstämiseen.

4.3 Materiaalin rakentaminen ja sen periaatteet

OPKO:n kouluvierailuiden tavoitteena on elävöittää koulun uskonnonopetusta ja palvella opettajia ja oppilaita. Palvellakseen parhaalla tavalla uskonnonopetusta tuntien tulisi olla vuorovaikutuksellisia, kokemuksellisia ja antaa eväitä oppilaan oman maailmankatsomuksen rakentamiseen. Materiaalin rakentamisen taustalla oli koko ajan teoriana uskonnonopetukseen liittyvää lainsäädäntöä ja uskonnon opetusmenetelmiä sekä uskontokasvatusta. Kyse on koulun kanssa tehtävästä yhteistyöstä, joten koulun periaatteiden tunteminen ja kunnioitus on välttämätöntä yhteistyön mahdollistumiseksi.

Materiaalin tavoitteena oli koko ajan olla vapaaehtoisille suunnattu apuväline uskontotuntien pitämiseen. Tästä syystä oli tarpeen luoda materiaaliin sekä orientaatio, josta saa tarvittavat taustatiedot kouluvierailuiden toteuttamiseen, että valmiita oppituntisuunnitelmia. Kouluun ja uskonnonopetukseen liittyvien periaatteiden lisäksi materiaalin laatimisen taustalla oli myös OPKO:n pitkä perinne kouluvierailuista ja hyviksi havaitut käytännöt. Tällaisia käytäntöjä ovat hahmotelma oppitunnin rakenteesta ja kysymyslappujen käyttäminen tunnin loppupuolella. Teorian pohjalta en nähnyt tarpeelliseksi lähteä muuttamaan näitä käytäntöjä.

Aiheet valittiin yhdessä työelämätahon kanssa. Lopulta aiheiksi valikoituivat kirkkovuoden suurista juhlista joulu ja pääsiäinen ja näiden lisäksi ihmisarvo ja Israelin kansan erämaavaellus. Toiveita oli myös viidettä herätysliikettä käsittelevästä tunnista yläkoululaisille, mutta päätin rajata sen materiaalin ulkopuolelle ja keskittyä tämän opinnäytetyön yhteydessä laatimaan materiaalia vuosiluokille 1–5. Tämä oli olennaista erityisesti teorian rajaamisen kannalta. Aiheiden valinnassa huomioitiin koko ajan opetussuunnitelman perusteissa mainitut keskeiset sisällöt.

Kevään 2012 aikana aloin työstää materiaalipaketin alun orientaatiota. Tein sen TTJ-harjoitteluuni liittyvänä kehittämishankkeena. Myöhemmin perehtyessäni lisää aiheeseen, muokkasinkin orientaatiota melko paljon. Orientaatiota laatiessani tasapainottelin sen kanssa, että siitä saisi kaiken tarvittavan tiedon, mutta samalla sen pitäisi pysyä tiiviinä, jotta se tulee luetuksi ja palvelee tarkoitustaan. Tätä ajatellen laadin materiaalin alkuun kappaleen ”10 vinkkiä kouluvierailuille”. Kyseisen kappaleen ajatukset nousivat pitkälti teoriasta, mutta myös tilaajatahon kanssa käymistäni keskusteluista. Laadin myös lyhyen katsauksen viidennen herätysliikkeeseen helpottamaan tilannetta, jossa opettaja kysyy jotakin aiheesta. Päätin sijoittaa katsauksen materiaalissa aivan orientaation loppuun, koska koin, että kouluvierailuiden kannalta muut orientaatiossa käsitellyt aiheet ovat olennaisempia.

Oppituntisuunnitelmista ensimmäisenä aloin työstää pääsiäistä käsittelevää opituntia, koska pääsiäinen ajoittui harjoitteluni ajalle ja on kristinuskon keskeisenä juhlanäkökulmana opiskeltavana aiheena joka vuosi. Tein alustavan suunnitelman tunnin pitämiseen ja koekäytin sitä kahdessa luokassa keväällä 2012, ensin 3.-luokkalaisille ja sitten 4.-luokkalaisille. Syksyllä kehitin tuntisuunnitelmaa oman kokemukseni pohjalta.

Joulua käsittelevän tunnin suunnitelman laatimisen aloitin myös jo hyvissä ajoin keväällä. Kantavan idean tunnin suunnitteluun olin saanut kansainvälisyysharjoittelussa kuulemastani puheesta, jonka piti eräs norjalainen nainen. Siinä hän kävi läpi Jeesuksen merkitystä hänelle itselleen käsittelemällä sitä, minkälainen kuningas Jeesus on. Hän puki puheensa aikana kuninkuuden symboleita erään

miehen päälle ja sittemmin riisui niitä pois verratessaan Jeesusta kuninkaisiin. Sovelsin materiaalissa melko suoraan häneltä saamaani ideaa. Jeesuksen kuninkuutta käsittelin pitkälti erään syksyllä 2010 Raahen seurakunnan nuortenillassa pitämäni opetuksen pohjalta, jota varten olin tutkinut, mitä *Raamattu* sanoo Jeesuksen kuninkuudesta. Valitettavasti aikataulu ei antanut mahdollisuutta kokeilla tuntisuunnitelmaa käytännössä, koska jouluaiheisen tunnin pitäminen ennen marraskuun loppua ei ole mielekäästä.

Erämaavaellus aiheena nousi keväällä 2012 kouluvierailulta, jossa opettajan kanssa tuli puheeksi, että he ovat luokkansa kanssa juuri käsitelleet erämaavaellusta. Erämaavaellus jäi aiheena mieleeni tuosta keskustelusta. Kun OPKO:n koululaistyöntekijä ehdotti, että materiaalissa voisi olla joku yleiskuvan suurempaan kokonaisuuteen antava tunti, oli erämaavaelluksen valitseminen luonteva ratkaisu. Israelin kansan vaellus Egyptistä Luvattuun maahan on myös mainittu opetussuunnitelman perusteissa 1.–5. luokilla uskonnossa opiskeltavaksi sisälöksi.

Menetelmäksi valikoitui oppilaita aktivoiva ryhmätyöskentely, jossa oppilaat ryhmissä laativat lööpin eli iltapäivälehdessä mainoksen saamastaan tapahtumasta, koska menetelmästä on hyviä kokemuksia kouluvierailuiden yhteydessä ja se tuo *Raamatun* kertomuksen konkreettisemmaksi ja lähemmäksi nykyaikaa. Erämaavaelluksen tapahtumien valitsemisessa käytin apuna *Suuri kertomus – Matkalla* -uskonnonkirjaa (Nisonen, Pyysiäinen & Töllinen 2004). Sen lisäksi käytin tunnin tekstien laatimiseen *Raamattua* ja *Suomen lasten Raamattua* (Heinimäki 2009). OPKO:n koululaistyöntekijä Mervi Tiilikainen on käyttänyt kyseistä käsittelytapaa kouluvierailulla Joosefin elämän yhteydessä ja havainnut sen toimivaksi, joten voidaan olettaa sen toimivan myös erämaavaelluksen yhteydessä, vaikka minulla ei ollut aikataulullisista syistä mahdollisuutta kokeilla sitä.

Ihmisarvoa käsittelevän tunnin suunnittelu alkoi ajatuksesta, että jokainen oppilas voisi kokea olevansa tärkeä ja arvokas. Kouluvierailuilla oppilaat usein kysyvät, ovatko he tärkeitä ja rakastaako Jumala heitä. Tähän tarpeeseen vastamaan valittiin tunnin aiheeksi ihmisarvo. Opetussuunnitelman perusteissa ihmi-

sen arvon tunteminen luomisen perusteella on sijoitettu eettisyyteen kasvamisen alle, mikä luo pohjaa käsitellä ihmisarvoa myös toisten kunnioittamisen näkökulmasta.

Minäkuvan ja itsetunnon muotoutuminen on lapsen tärkeä kehitystehtävä koko kouluajan aina murrosikään saakka. Minäkuvan muotoutuminen alkaa jo varhaislapsuudessa, mutta kouluikä on merkittävää sen muotoutumiseksi. Kouluikäisenä muotoutunut minäkuva muokkaa ihmisen ajattelua itsestään vielä aikuisenakin. Tärkeää minäkuvan rakentumisessa ovat muilta saatu palaute ja kokemukset omista taidoista. Kouluikäiselle olisi tärkeää saada luotua kokemus siitä, että hän on hyvä jollakin alueella, vaikka ei kaikessa pärjäisikään. (Kinnunen 1997, 120–122.)

Juuri uskontotunnilla ihmisen arvon käsitteleminen antaa mahdollisuudet tuoda esiin *Raamatusta* nousevaa ihmisen erityistä arvoa. Ihminen on Jumalan luoma ja Jumalan kuvaksi luotu. Tämän lisäksi Jumala lunasti ihmisen. *Raamatussa* on monia muitakin kohtia, jotka puhuvat ihmisestä ihmeenä, Jumalan ilonaiheena, rakkauden kohteena ja Jumalan lapsena. Jumala hyväksyy ihmisen kaikkine puutteineen ja epäonnistumisineen. (Kinnunen 2008, 58–59.)

Positiivisen minäkuvan muotoutumisen tukemiseksi valitsin työskentelyn alkuun tehtävän, jossa oppilaat miettivät omia vahvuuksiaan. Omien vahvuuksien pohjittaminen auttaa itsensä arvostamisessa. Tämän lisäksi toivoin saavani tuntiin narratiivisuutta, koska sen merkitystä uskonnonopetuksessa painotetaan monissa uskonnonopetusta käsittelevissä kirjoissa. Uudesta testamentista löytyvä kertomus Jeesuksen ja Sakkeuksen kohtaamisesta valikoitui, koska se tuo kuvan Jumalan tavasta kohdata ihminen – ei sen perusteella, mitä ihminen on saavuttanut, vaan ennakkoluulottomasti. Sakkeuksen kautta tapahtuman käsittely tuo kertomuksen lähelle ja auttaa samaistumaan. Kokeiltuani tuntia 3. luokassa syksyllä 2012 lisäsin tuntiin vahvemmin luomisen näkökulman, joka kuuluu uskonnonopetuksen keskeisiin sisältöihinkin.

4.4 Arvioinnin suorittaminen

Pääsiäiseen ja ihmisarvoon liittyviä tunteja minulla oli mahdollisuus kokeilla käytännössä ja kehittää kokemusteni perusteella. Tunneilla oli mukana myös OPKO:n koululaistyöntekijä Mervi Tiilikainen, jolta sain palautetta tuntikokonaisuuksista. Opettajien kiireisyyden vuoksi en kysellyt heiltä palautetta, mutta yhdeltä opettajalta sain lyhyen kannustavan palautteen.

Syksyllä 2012 materiaalin valmistuttua keräsin sähköpostitse kirjallisen arvioinnin materiaalista OPKO:n koululaistyöntekijältä ja neljältä eri alojen opiskelijalta. Arviointilomake on liitteessä 2. Opiskelijoiden valitsemisessa pyrin huomioimaan sen, että saisin palautetta eri alojen opiskelijoilta, jotka voisivat tuoda uutta näkökulmaa omasta alastaan käsin. Pelkkien kasvatustieteen opiskelijoiden haastattelemisen olisi saattanut jättää materiaalin liian etäiseksi ja vaikeatajuiseksi esimerkiksi teknisen alan opiskelijalle. Kovin kattavasta katsauksesta ei ollut kyse, ja siksi pyrin tällä varmistamaan sen, että saisin mahdollisimman monipuolisen palautteen. Tavoitteena oli, että materiaali voisi palvella eri alojen opiskelijoita. Materiaalin arvioijat opiskelivat teologiaa, tietotekniikkaa, terveystieteitä ja nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajaksi. Tämän lisäksi arvioijista yksi opiskelija ja työelämätaidon edustaja oli valmistunut sosionomiksi (AMK) ja kirkon nuorisotyönohjaajaksi. Valitettava puute arvioinnissa oli, että arvioijien joukossa ei ollut yhtään kasvatustieteen opiskelijaa, mutta nuorisotyön ammattilaisia oli onneksi useampia.

Huomioin arvioijia valitessani myös sen, että heidän joukossaan olisi sekä kouluvierailuilla olleita että sellaisia, joille kouluvierailut olivat aivan uusia. Palautteesta huomasinkin, että monia asioita tarvitsi kirjoittaa selvemmin auki. Niistä huomasin myös kokemuksen tuoman näkökulman, joka osasi arvioida, mitä kouluvierailuilla on tarpeellista tietää ja huomioida.

5 POHDINTA JA ARVIOINTI

5.1 Materiaalin käytettävyys ja sovellettavuus

Materiaalin oppituntikokonaisuuksista pääsiäistä ja ihmisarvoa käsitteleviä tunteja on kokeiltu käytännössä ja paranneltu kokemusten pohjalta. Erityisesti keväällä 2012 kokeiltua pääsiäistuntia muokattiin kokemuksen pohjalta vuorovai-
kutteisemmaksi. Ihmisarvotunnin pidin 3. luokalle syksyllä 2012. Kokemus tun-
nista oli positiivinen ja erityisesti lasten haastaminen miettimään omia vahvuuk-
siaan tuntui tarpeelliselta. Oppilaat olivat kannustavia toisiaan kohtaan ja opet-
tajakin vaikutti tyytyväiseltä. Häneltä saamani palautteen mukaan tunnin toteu-
tus oli toimiva. Myös kysymysten kirjoittamisesta oppilaat innostuivat.

Opiskelijoilta kirjallisesti saamani arviointi oli pääosin erittäin positiivista ja ar-
vioijat kokivat, että materiaalin pohjalta voisi lähteä toteuttamaan kouluvierailui-
ta. Kehittämisehdotukset liittyivät materiaalin orientaation selkeyteen erityisesti
oppituntien kulun osalta. Tähän tarpeeseen vastatakseni lisäsin liitteeksi OP-
KO:n koululaistyöntekijöiden laatiman oppaan kouluvierailuille lähtijöille.

Tuntikokonaisuuksien sovellettavuutta kehuttiin, mutta sitä toivottiin myös lisää.
Toiveita tuli siitä, että materiaaliin voisi laittaa ideoita siitä, miten samoja tekni-
koita voisi soveltaa muihin aiheisiin. Toinen vastaaja kertoi saaneensa jo mate-
riaalin lukemisen pohjalta ideoita, millä muilla tavoilla tunteja voisi lähteä toteut-
tamaan. Lukijan oman ajattelun ja ideoinnin aktivointi on mielestäni saavutus.
Materiaalia olisi voinut kehittää vielä helpommin sovellettavaksi ja erityisesti
huomioida 1.–2.-luokkalaiset paremmin. Käytännössä vain ihmisarvotunnista on
sovellus 1.-luokkalaisille.

Arviointien perusteella käytännön kokemusten ja vinkkien jakaminen olisi tärkeä
motivaation herättäjä kouluvierailuille. Orientaation alun 10 vinkkiä kouluvierai-
luille koettiin erityisen hyödylliseksi. Konkreettisenä toiveena tuli myös keskuste-
lualueen perustaminen esimerkiksi OPKO:n Internet-sivuille mahdollistamaan
kokemusten jakamisen. Tämän palautteen aion viedä eteenpäin pohdittavaksi.

Palaute herätti tarpeellista pohdintaa myös siitä, miten materiaali huomioi eri-ikäisten lasten tarpeet ja kehitystason. Jos materiaalin on tarkoitus palvella 1.–6.-luokkalaisia, haaste on todella suuri. Palautteen pohjalta kirjasin selkeämmin ylös oppituntisuunnitelmien alkuun, minkä ikäisille tunti on suunnattu. Lisäsin ihmisarvotuntiin sovellutuksen 1.–2.-luokkalaisille. Muuten materiaali soveltuu paremmin 3.-luokkalaisille ja sitä vanhemmille. 6.-luokkalaiset rajautuivat pois materiaalin kohderyhmästä opetussuunnitelman erojen vuoksi.

Materiaalin tavoitteen olla vuorovaikutteinen ja kokemuksellinen katsottiin toteutuvan. Tältä kannalta haasteellisimmaksi arvioitiin pääsiäistä käsittelevää tuntia. Pääsiäistuntia olin jo muokannut vuorovaikutteisemmaksi keväällä pidetyiltä tunneilta saadun kokemuksen pohjalta, mutta toiveita kehittämisestä olisi vielä. Muiden tuntien katsottiin olevan vuorovaikutteisia luonnostaan.

Arviointeja lukiessani havaitsin, että arviointilomakkeen monivalintakysymysten asteikko ei ollut selvä. Selityksestä huolimatta kaksi vastaajista vastasi aivan päinvastoin, mikä paljastui vastausta tarkentavista avovastauksista. Numeron 5 tulkittiin tarkoittavan ”täysin samaa mieltä”, vaikka yllä oli selitetty juuri päinvastoin. Myös muotoilusta huomasin, että avovastauksiin kirjoitusrivit olivat aivan turhat sähköisesti täytettäessä, lähinnä tiellä.

Arviointia olisi voinut kehittää pyytämällä arviointeja laajemmalta joukolta vapaaehtoisia sekä kouluvierailutunneilla olleilta oppilailta. Oppilaiden näkökulman puuttuminen arvioinneista on puute. Saamieni arviointien pohjalta pystyin kuitenkin muokkaamaan materiaalia huomattavasti käytettävämmäksi. Saamissani palautteissa oli jonkin verran toistoa, joskin arvioijilta tuli myös uusia ideoita, joiden pohjalta materiaalia muokkasin. Suuremmalta joukolta olisin voinut saada lisää tärkeitä ideoita ja kehittämisehdotuksia. Saamani palautteen pohjalta kuitenkin katsoin, että palaute oli riittävää työn saattamiseksi kelvolliseen muotoon. Myös työelämätaho oli erittäin tyytyväinen työhön ja arvioinnin laajuuteen.

Oppilailta palautteen kysymiseen toteutusympäristö asetti omat rajansa: tavallinen oppitunnin pituus, 45 minuuttia, on niin lyhyt aika, että siinä ajassa ei ehdi

sekä pitää tuntia että kysyä palautetta. Osaltaan syynä oppilailta saadun palautteen puutteeseen on myös se, että en muistanut riittävän ajoissa ajatella sen tarpeellisuutta. Palautetta olisi joka tapauksessa ollut mahdollista saada vain ihmisarvo-tunnista, joten koko materiaalin kokonaisuudessa se ei olisi mielestäni ollut merkittävä parannus.

Työelämätaho oli erittäin tyytyväinen materiaaliin, mitä osaltaan varmasti auttoi tiivis yhteydenpito koko prosessin ajan ja etenkin sen alkuvaiheissa ollessani harjoittelussa OPKO:n koululaistyössä. Materiaali tulee varmasti käyttöön. Jatkossa samasta aiheesta voisi jatkaa ja luoda enemmän materiaalia esimerkiksi yläkoulun uskontotunneille. Valmista materiaalia myös alakoulussa käytettäväksi voisi olla enemmän.

Materiaalin on tarkoitus olla apuväline henkilöille, jotka ovat jo kiinnostuneita kouluvierailuista eikä niinkään toimia innostajana ihmisille, jotka eivät tiedä kouluvierailuista mitään. Tästä syystä OPKO:n koululaistyön tiimin toive oli, että materiaali tulisi yksinkertaisessa muodossa, josta he voivat muokata sitä erilaisiin käyttötarkoituksiin. Visuaalista ilmettä voidaan muokata vastaamaan erilaisiin tarpeisiin.

OPKO:n koululaistyössä on suunniteltu materiaalin jakamista kouluvierailuista kiinnostuneille henkilöille. Materiaali tulee heidän käyttöönsä sähköisessä muodossa, josta sitä on helppoa muokata tarpeen mukaan erilaisia käyttötarkoituksia varten. Materiaali tulee todennäköisesti OPKO:n intranettiin, jossa se on kaikkien OPKO:n työntekijöiden saatavilla ja työntekijät eri puolilla Suomea voidaan tarpeen mukaan jakaa sitä eteenpäin asiasta kiinnostuneille. Suunnitelmissa on hyödyntää materiaalia kouluvierailuille lähtevien kouluttamisessa niin OPKO:n piirissä kuin eri järjestöjen ja seurakuntien välisessä yhteistyössäkin.

5.2 Materiaalin suhde teoriaan

Teoriaa on työstetty ennen materiaalin laatimista ja samanaikaisesti sen kanssa tiiviissä yhteistyössä. Materiaalia työstäessä olennainen tavoite on ollut, että tunnit ovat uskonnonopetuksen periaatteiden ja lainsäädännön mukaisia. Myös uskonnonopetuksen ja uskontokasvatuksen teoriaa on hyödynnetty materiaalin toteuttamisessa.

Tavoitteena kaikkien oppituntien suunnittelussa oli, että uskonto voisi avautua kokemuksellisesti. Pelkkä tiedollinen oppiminen ei ole tarkoituksenmukaista. Tätä tukee myös se, että luvussa 3.1.2 kerrotaan lukuisista erilaisista opetusmenetelmistä. Materiaalissa on käytetty kyseisiä opetusmenetelmiä mahdollisuuksien mukaan. Osa menetelmistä on rajattu suoraan pois tässä yhteydessä, koska ne vaatisivat suurempaa perehtymistä, kasvatustieteen opintoja ja kokemusta, kuin mitä vapaaehtoisilta kouluvierailijoilta voidaan odottaa. Olennaista onkin se, että uskonnonopetus mahdollistaa monipuolisten opetusmenetelmien käytön ja siihen myös tässä materiaalissa on pyritty.

Opetusmenetelmistä materiaalissa hyödynnetään useampaa erilaista. Keskustelumenetelmien hyödyntäminen vieraassa luokassa voi olla haastavaa, varsinkin, kun materiaali on suunnattu hyvin monimuotoiselle porukalle vapaaehtoisia, ja sen on tarkoitus olla sovellettavissa ilman kasvatustieteen opintoja tai erityistaitoja. Keskustelumenetelmien käyttämisessä on suuria eroja ryhmien välillä, eikä vierailulle lähtiessä voi tietää, minkälainen ryhmä on vastassa. Koska puhtaisten keskustelumenetelmien hyödyntäminen on tässä yhteydessä haastavaa, voivat kysymyslaput toimia keskustelun herättäjinä. Tällöin jokaisella oppilaalla on mahdollisuus kysyä mielessään olevia kysymyksiä ja oppilaiden aidot kysymykset tulevat kuulluiksi. Tämä auttaa myös tuomaan tunnin aihetta lähelle oppilaita.

Uskontokasvatuksen teoriassa toistuvana teemana on kerronta. Kerrontaa hyödynnetään jossain määrin kaikissa oppituntikokonaisuuksissa luonnostaan, koska kerronta on *Raamatussa* olennainen elementti. Erityisesti kerrontaa hyödynnetään ihmisarvo-tunnilla, jossa käydään ihmisarvoa Sakkeuksen ja Jee-

suksen kohtaamisen kautta. Samassa tunnissa on myös itsenäistä työskentelyä, kun jokainen miettii omia vahvuuksiaan.

Kyseen ollessa uskontotunneista eikä seurakunnan nuortentoiminnasta, ei tunteihin kuulu uskonnonharjoitusta. OPKO:n vierailu uskontotunnilla luterilaisen kirkon sisällä toimivana järjestönä on perusteltua, koska opetussuunnitelman perusteiden mukaan alakoulussa tavoitteena on tutustua kotiseurakuntaan ja muihin ympäristössä vaikuttaviin uskonnollisiin yhteisöihin. OPKO koululaisten ja opiskelijoiden keskuudessa työtä tekevänä järjestönä voi olla omalta osaltaan tuomassa oppilaiden tietoisuuteen sitä, minkälaista toimintaa Suomessa ja heidän kotikaupungissaan heidän ikäisilleen on tarjolla. Jos tätä työtä tehdään vielä yhteistyössä paikallisseurakunnan kanssa, tulee paikallisseurakuntakin tutuksi samalla.

Oppituntien aiheet ovat myös linjassa uskonnon opetussuunnitelman perusteiden kanssa. Koska opetussuunnitelman perusteet ovat melko suuntaa antava asiakirja, on tarvittavilta osin apuna käytetty myös uskonnon oppikirjoja. Materiaalin oppituntisuunnitelmat nousevat opetussuunnitelman perusteissa mainituista uskonnon keskeisistä sisällöistä, joita ovat luottamus ja turvallisuus, arvokas ja ainutlaatuinen elämä, *Raamatun* kertomuksia ja opetuksia, eettisyyteen kasvaminen, Luterilaisen kirkon elämä ja oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma. Näistä erityisesti toteutuvat *Raamatun* kertomuksiin tutustuminen erämaavaellusta käsittelevällä tunnilla ja ihmisarvo-tunnilla, jossa tutustutaan Sakkeuksen elämään. Tämän lisäksi eettisyyteen kasvamisesta opetussuunnitelman perusteissa mainitaan erikseen sisältönä ihmisen arvo erityisesti luomisen näkökulmasta. Kirkkovuoden merkittävimmät juhlat joulu ja pääsiäinen tulevat käsitellyiksi koulussa joka vuosi.

5.3 Prosessin arviointi ja suhde ammatilliseen kasvuun

Opinnäytetyön tekeminen opetti minulle paljon uskonnonopetuksesta ja kirkon ja koulun välisestä yhteistyöstä. Kokemukset kouluilta ovat olleet rohkaisevia ja tulevana nuorisotyön ammattilaisena toivon voivani toimia koulussa uskontotun-

tivierailuilla ja myös muilla tavoin. Monipuoliseen yhteistyöhön tutustuminen on lisännyt ymmärrystäni siitä, miten monipuolista yhteistyö voi olla.

Varsinkin nyt jälkeenpäin iloitsen siitä, että noudatin pitkälti suosituksia prosessin kulussa ja aloitin prosessin teoriaan perehtymisellä. Teoriaan perehtymisestä oli apua suunnittelussa ja se mahdollisti tavoitteita vastaavan materiaalin luomisen. Joinain hetkinä tuntui, että aika loppuu kesken ja se olennaisin, materiaali, jää hätäisesti työstetyksi. Lopulta sain huomata, että aika riitti, ehdin saada arvioinnit useammalta vapaaehtoiselta ja OPKO:n edustajalta ja muokata materiaalia saamani palautteen pohjalta. Vaikka kaikkia tunteja ei ollut mahdollista kokeilla käytännössä, sain kuitenkin kahden tunnin kokeilemisesta arvokasta kokemusta.

Uskontokasvatuksen ja uskonnonopetuksen teoriaan perehtyminen vahvisti ajatustani ihmisen kokonaisvaltaisuudesta. Kannustus käyttämään monipuolisia menetelmiä ja kokemuksellisuutta jättivät sanojen kautta tapahtuvan opetuksen vähemmälle arvolle. Puhetta ja menetelmiä vahvemmin puhuu se, onko uskonto aito ja luonteva osa kasvattajan elämää.

Materiaalin tekemisen yhteydessä alan kirjallisuuteen perehtyminen puolestaan auttoi minua huomaamaan, miten paljon eri alojen asiantuntijat ovat kirjoittaneet eri aiheisiin liittyen laadukasta kirjallisuutta. Moneen kirjaan olisi ollut kiinnostavaa perehtyä enemmän kuin opinnäytetyön tekemisen yhteydessä oli mahdollista. Alan kirjallisuudesta oli todella paljon apua materiaalia työstäessäni. Konkreettiseen suunnittelutyöhönkin syntyi ideoita kirjallisuuden pohjalta. Tämän ymmärtämisestä ja muistamisesta ammattilaisena on apua, koska joka alan ammattilainen ei koskaan voi olla.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Hakala, Salli; Mäkelä, Laura & Sumiala-Seppänen, Johanna 2004. Herätys! Herätyksen sukupolven tuntoja. Kauniainen: Perussanoma.
- Hakkarainen, Kaarina & Pihkala, Panu 2012. Seurakunta ja koulu. Yhteistyön käsikirja. Helsinki: LK-kirjat.
- Heinimäki, Jaakko 2009. Suomen lasten Raamattu. Helsinki: Otava.
- Holm, Nils G. 2005. Kehityopsykologisia näkemyksiä uskonnonopetukseen. Teoksessa Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhanella. Helsinki: Kirjapaja, 146–167.
- Holma, Markku 2008. Koulun uskontokasvatus ja kirkko. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat, 141–148.
- Innanen, Tapani 2005. Opetussuunnitelmasta oppimiseen. Teoksessa Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhanella. Helsinki: Kirjapaja, 183–195.
- Jokela, Eero 2010. Lapsen usko. Teoksessa Jokela, Eero & Pruuki, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: LK-kirjat, 235–247.
- Kallioniemi, Arto 2007. Uskonnonopetus alakoulussa. Teoksessa Luodeslampi, Juha & Nevalainen, Sari (toim.) Opetan uskontoa alakoulussa. Helsinki: Lasten Keskus, 7–24.
- Kallioniemi, Arto 2010. Uskonnonopetus ja ihmisoikeudet. Suomen ekumeeninen neuvosto. Viitattu 2.5.2012.
http://www.ekumenia.fi/sen_toimii/kasvatus_ja_ekumenia/arvot_mekin_ansaitsemme_5-632010/arto_kallioniemi_uskonnonopetus_ja_ihmisoikeudet/
- Kallioniemi, Arto 2011. Contextual Approaches to Religious Education: A Finnish Perspective. Teoksessa Filipson, Anta; Hakala, Pirjo; Kallioniemi, Arto; Launonen, Pekka; Valk, Pille; Vetvik, Einar & Johannessen, Kai Ingolf (Editor) Religious Education in Contemporary Society. Tartu: Logos, 21–34.

- Kinnunen, Saara 1997. Lapsuus ja nuoruus. Teoksessa Aalto, Kirsti; Esko, Martti & Virtaniemi, Matti-Pekka (toim.) Sielunhoidon käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 106–133.
- Kinnunen, Saara 2008. Nuoren itsetunto. Teoksessa Pruuki, Heli (toim.) Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: LK-kirjat.
- Kirkkohallitus 1999. Oppia ikä kaikki: Kirkon oppilaitostyö opintiellä. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 1999:1. Helsinki: Kirkkohallitus, kasvatusasiain keskus.
- Kirkkohallitus 2010. Lausunto perusopetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden sekä perusopetuksen tuntijaon uudistamista valmistelleen työryhmän ehdotuksista. Asianro 2010–00456. Viite: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö 8.6.2010/20/040/2009. Viitattu 11.5.2012.
[http://kappeli.evl.fi/KKHAsha.nsf/f836ac9d0c0de8cac22572b200419e6b/eb22c3766684dc3fc22577830041da88/\\$FILE/Lausunto%20perusopetuksen%20yleisista%20valtakunnallisista%20tavoitteista%20seka%20perusopetuksen%20tuntijaon%20uudistamisesta.pdf](http://kappeli.evl.fi/KKHAsha.nsf/f836ac9d0c0de8cac22572b200419e6b/eb22c3766684dc3fc22577830041da88/$FILE/Lausunto%20perusopetuksen%20yleisista%20valtakunnallisista%20tavoitteista%20seka%20perusopetuksen%20tuntijaon%20uudistamisesta.pdf)
- Kirkkohallitus 2012. Seurakuntien toiminta. Kirkon tilastollinen vuosikirja. Viitattu 18.9.2012.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content240FFA>
- Kirkkohallitus i.a. Uskonnonopetus? Viitattu 26.10.2012.
[http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/386C2BA2E88E50FCC2257877003869B0/\\$file/Uskonnonopetus_A5L_120411_lowres.pdf](http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/386C2BA2E88E50FCC2257877003869B0/$file/Uskonnonopetus_A5L_120411_lowres.pdf)
- Kirkon keskushallinto i.a. Seurakuntien lapsi- ja nuorisotyön tilastot 2007–2010. 2007 – Lapsi- ja nuorisotyö, koko kirkko.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content2368E6>
- Lapsen oikeuksien sopimus 2009. Viitattu 2.5.2012. Saatavilla
http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko
- Luodeslampi, Juha & Nevalainen, Sari 2005. Uskonnonopetuksen menetelmiä. Teoksessa Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituohannella. Helsinki: Kirjapaja, 196–231.

- Luumi, Pertti 2008. Narratiivisuus uskon äidinkielenä. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat, 305–320.
- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Mitä on kristillinen kasvatust? Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat, 63–82.
- Nisonen, Riitta; Pyysiäinen, Markku & Töllinen, Markku 2004. Suuri kertomus. Matkalla. Helsinki: WSOY/ Oppimateriaalit.
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2008. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Oinonen, Tiina 2012. Talouspäällikkö, Suomen Evankelisluterilainen Opiskelija- ja Koululaislähetys. Henkilökohtainen tiedonanto 4.5.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Hallitus päätti perusopetuksen tuntijaosta. Viitattu 17.8.2012.
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/06/VN_tuntijako.html
- Opetushallitus 2004. Opetussuunnitelman perusteet 2004. Oppivelvollisille tarkoitetun perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 20.2.2012. Saatavilla
http://www.oph.fi/koulutuksen_jarjestaminen/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus
- Opetushallitus 2006. Perusopetuslain muutoksen vaikutukset uskonnon ja elämäntarkatustiedon opetukseen sekä koulun toimintaan. Tiedote 9/2006. Viitattu 26.2.2012.
http://www.oph.fi/download/130016_Tiedote_19_2006.pdf#page=7
- Opetushallitus 2010. Avauksia opsiin – Evankelisluterilainen ja ortodoksinen uskonnon opetus. Viitattu 11.5.2012.
http://edu.fi/perusopetus/uskonto_ja_elamankatsomustieto/evankelisluterilainen_uskonto
- OPKO i.a. a. OPKOn koululaistyön periaatteita. Viitattu 20.2.2012.
<http://www.opko.fi/koululaiset/opkon-koululaistyon-periaatteita.html>
- OPKO i.a. b. Strategia. Viitattu 18.9.2012. <http://www.opko.fi/info/strategia.html>
- OPKO i.a. c. Mikä OPKO? Viitattu 18.9.2012.
<http://www.opko.fi/info/mikaopko.html>

- Pellikka, Ismo 2012. Voiko uskontokasvatus kasvattaa? Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 151–161.
- Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp. Hallituksen esitys uskonnonvapauslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 12.5.2012.
http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/pevm_10_2002_p.shtml
- Perusopetuslaki 1998/628, 21.8.1998. Viitattu 24.10.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pruuki, Lassi 2010. Hengellinen lapsi. Teoksessa Jokela, Eero & Pruuki, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: LK-kirjat, 222–234.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Piiphiaseura.
- Räsänen, Antti 2006. Koulun uskonnonopetus. Suomalaisten käsitykset uskonnonopetuksen luonteesta ja merkityksestä. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Salomäki, Hanna 2010. Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen. 113/ Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Seppo, Juha 2008. Uskonnonvapauden kehitys ja nykyinen sisältö. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat, 99–119.
- Ubani, Martin 2005. Oppimisteorioista uskonnonopetukseen: Konstruktivismi, narratiivisuus ja spiritualiteettikasvatus. Teoksessa Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Helsinki: Kirjapaja 168–182.
- Tiilikainen, Mervi 2012. Koululaistyöntekijä, Suomen Evankelis-luterilainen Opiskelija- ja Koululaislähetys. Henkilökohtainen tiedonanto kevät ja 8.11.
- Tirri, Kirsi; Tallent-Runnels, Mary K. & Nokelainen, Petri 2005. A cross-cultural study of pre-adolescents' moral, religious and spiritual questions. *British Journal of Religious Education* 27 (3), 207–214. Saatavilla

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b220b816-def3-430c-a6ea-c570a6cd662e%40sessionmgr10&vid=2&hid=14>

Valtioneuvoston asetus perusopetuksen tavoitteista ja tuntijaosta 2012/422, 28.6.2012. Viitattu 4.9.2012.

<http://www.edilex.fi/saadokset/lainsaadanto/20120422?search=1>

Vanne, Antti 2008. Kristillinen kasvatus koulussa. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat, 99–119.

LIITE 1: Kouluvierailulle? -materiaali

Kouluvierailulle?

Sisältö

Lähtisinkö kouluvierailulle?	46
10 vinkkiä kouluvierailuille.....	47
Kouluvierailuiden historiaa	48
Kouluyhteistyö nykyisin.....	48
Mitä on koulujen uskonnonopetus?.....	49
Uskonnonopetuksen sisällöt	50
Miten tunti kannattaa toteuttaa?.....	52
Viides herätysliike ja OPKO	54
Oppituntisuunnitelmat:	56
Joulu – kuninkaan syntymäpäivä.....	56
Pääsiäinen – maailman suurin rakkaustarina	59
Erämaavaellus.....	62
Ihmisarvo.....	67

Lähtisinkö kouluvierailulle?

Tämä materiaali on tehty helpottamaan kouluvierailulle lähtöä. Siihen on koottu Evankelisluterilaisen Opiskelija- ja Koululaislähetyskeskuksen (OPKO) kouluvierailuiden taustaa, tietoa suomalaisesta koulun uskonnonopetuksesta ja muutamia uskontotuntisuunnitelmia helpottamaan vierailuiden toteuttamista. Materiaalin tunnit on suunnattu alakouluikäisille, pääosin 2.–5.-luokkalaisille, mutta harkinnan mukaan niitä voi käyttää muillekin luokille. Tutustu materiaaliin vapaasti siltä osin, kuin sinusta tuntuu tarpeelliselta.

Tärkeintä kouluvierailulle lähtiessä on lähteä avoimin mielin kohtaamaan lapsia, joista monelle kristinuskosta on melko vieras aihe. Keskusteleminen ja lasten kysymysten kohtaaminen on tärkeää. Moni luokanopettaja kokee uskonnon hankalaksi aineeksi opettaa, jos siihen ei ole itsellä henkilökohtaista suhdetta. Tässä tilanteessa voit olla palvelemaan sekä opettajia että oppilaita ja tuoda tuoreen esimerkin kristillisestä uskosta nuorten maailmassa tämän päivän Suomessa.

Tutkimusten mukaan tärkeintä tunneilla on luoda hyvä ilmapiiri, koska se jää mieleen sanoja paremmin. Uskonnonopettajan tai vanhemman suhtautuminen uskontoon välittyy vahvimmin lapsille. Jos opettaja on kiinnostunut aiheesta, tarttuu kiinnostus helposti lapseenkin. Moni vanhempi on kuitenkin jopa pelokas uskontoon liittyvien aiheiden käsittelyssä. Toisaalta myös liika varmuus saattaa etäännyttää. On tärkeää antaa tilaa kysymyksille ja ihmettelulle. Vierailevan opettajan käynti tunnilla on oppilaille virkistävää vaihtelua ja antaa opettajallekin lepo hetken ja mahdollisuuden tarkkailla luokkaansa sivusta.

Lähde rohkeasti koululle kohtaamaan lapsia ja nuoria! Toivottavasti tästä materiaalista on apua valmistautumiseesi. OPKO:n koululaistyöntekijät ovat myös mielellään auttamassa sinua kouluvierailulle lähtemisessä, joten heihin kannattaa olla yhteyksissä kaikkien kysymysten kanssa. Yhteystiedot löydät osoitteesta www.opko.fi/koululaistyoy.

Hanne Hyttinen

10 vinkkiä kouluvierailuille

1. Ole oma itsesi. Aitous on ensisijaisen tärkeää kaikessa uskontokasvatuksessa.
2. Kouluvierailuista voit sopia suoraan koulun rehtorin tai tutun opettajan kanssa tai voit ottaa yhteyttä paikallisseurakuntaan – seurakunnan valmiita yhteyksiä kouluille kannattaa mahdollisuuksien mukaan hyödyntää. Ole yhteyksissä myös OPKO:n koululaistyöntekijöihin, kun alat suunnitella vierailua.
3. Ota selvää kenelle tunnin pidät. Joskus tunnit pidetään yhdelle luokalle, joskus auditoriossa useammalle luokalle samanaikaisesti. Oppilaiden määrä asettaa raamit tunnin kululle.
4. Huomioi lasten ikätaso. Alle 12-vuotiaat lapset eivät kykene abstraktiin ajatteluun, joten kannattaa hyödyntää esimerkiksi tarinoita. Pysy konkreettisella tasolla!
5. Anna tilaa kysymyksille. Kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse tietää vastauksia, eikä kaikkiin kysymyksiin ole mielekästäkään vastata, aika ei riitä kaikkeen. Kysymyslaput antavat hiljaisemmillekin mahdollisuuden kysyä. Keskity olennaisiin kysymyksiin, mutta vastaa myös hauskoihin.
6. Suomalainen uskonnonopetus on oman uskonnon opetusta. Sen tarkoitus on tarjota oppilaalle aineksia oman maailmankatsomuksen rakentumiseksi, mutta uskonnonharjoitus ei kuulu uskontotunneille.
7. Opettaja on vastuussa luokkansa opetuksesta. Kunnioitus on avainsana kaikessa yhteistyössä. Huomioi opettajan mielipiteet ja toiveet tunnin toteutuksessa, jotta yhteistyö on mahdollista jatkossakin.
8. OPKO:n kouluvierailuiden tavoite on palvella opettajia ja oppilaita. Tavoitteena on, että tunnit nivoutuisivat osaksi opetuskokonaisuutta. Tärkeänä tehtävänäsi on ainakin tuoda esimerkki kristillisestä uskosta nuorten maailmassa, mutta keskustele opettajan kanssa siitä, mikä aihe olisi ajankohtainen hänen luokalleen.
9. Hyödynnä omia lahjojasi. Jos osaat, voit laulaa oppilaille tai ottaa alkuun yhteislaulun, tai voit hyödyntää vaikka draamaa tunnin toteutuksessa.
10. Kaikkeen tärkeään kannattaa valmistautua rukouksella, niin myös kouluvierailuille!

Kouluvierailuiden historiaa

OPKO:ssa on tehty kouluvierailuita 1960-luvulta alkaen, vuodesta 1967. Tuolloin järjestön nimi oli vielä Ylioppilaslähetys. Vuonna 1969 rekisteröitiin evankelioivaa koulutyötä varten Ylioppilaslähetysten jäsenjärjestö Teinilähetys. Ylioppilaslähetysten ja Teinilähetysten välinen yhteys oli koko ajan läheinen – opiskelijat osallistuivat kouluvierailuille ja tekivät samalla tutuksi kristillistä opiskelijatoimintaa tuleville opiskelijoille. Vain kaksi vuotta Teinilähetysten perustamisen jälkeen koko järjestön nimi muuttui Ylioppilas- ja koululaislähetykseksi. 1960-luvulla koululaistyötä organisoinut ja myöhemmin pääsihteerinä toiminut Pekka Jokiranta toteaa, että ”opiskelijajärjestöltä puuttuu jotain olennaista ilman voimakasta koululaistyötä”.

1960-luvulla teinityössä tuettiin aktiivisesti koulujen rukouspiirejä ja kannustettiin uskovia nuoria perustamaan kouluunsa sellainen. Yhteyttä rukouspiireihin pidettiin usein uskovien opettajien kautta. 1970-luvun alussa opiskelijoita oli mukana koululaistyössä toista sataa, ja he muodostivat 2-3 hengen aktiitiimejä. Koululaisaktioista muodostui Teinilähetysten tavaramerkki ja koululaistyöntekijällä riitti kiirettä, vaikka opiskelijat olivatkin aktiivisesti mukana vierailuita toteuttamassa.

Kouluyhteistyö nykyisin

Vuosikymmenten aikana kouluvierailuiden tilanne on muuttunut huomattavasti. Kouluvierailuita toteutetaan yhä, mutta ne ovat lähes täysin työntekijöiden vastuulla. OPKO:ssa on tavoitteena, että vapaaehtoiset muodostaisivat taas tiimejä ja lähtisivät toteuttamaan kouluvierailuita. Toivottavasti tämä materiaali saa olla omalta osaltaan madaltamassa kynnystä lähteä kouluille.

Monen koulun ovet ovat yhä auki vierailijoille. Lasten ja nuorten yhteydet kirkkoon ja kristinuskoon kapenevat, ja siksi OPKO:ssa halutaan hyödyntää mahdollisuudet välittää kouluilla tuore esimerkki kristillisestä uskosta nuorten maailmassa. OPKO:n kouluyhteistyön tavoitteena on tukea ja elävöittää koulujen uskonnonopetusta ja palvella opettajia ja oppilaita. Kouluyhteistyön muotoja ovat oppituntien, aamunavausten ja kerhojen pitäminen ja oppilaiden kohtaami-

nen välitunneilla. Tämä työ on linjassa kirkon tekemän oppilaitosyhteistyön kanssa, jossa pyritään monipuoliseen yhteistyöhön koulujen kanssa. Tässä materiaalissa on ideoita vain oppituntivierailuille, mutta yhteistyö koulujen kanssa voi olla resursseista riippuen paljon muutakin.

Mitä on koulujen uskonnonopetus?

Koulujen uskonnonopetuksen tavoitteena on perehdyttää oppilas omaan uskontoon ja suomalaiseen katsomusperinteeseen sekä muihin uskontoihin. Uskonnot ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat yhä Suomessa ja muussa maailmassa laajasti yhteiskuntaan. Oman ja muiden uskontojen ja kulttuurien ymmärtämisen kannalta oppilaan on tärkeää ymmärtää jotakin uskonnon luonteesta. Samalla on tärkeää antaa oppilaalle aineksia oman maailmankatsomuksen rakentamiseksi. Uskonnonopetuksen tavoitteena on myös kasvattaa eettisyyteen ja auttaa ymmärtämään uskonnon eettistä ulottuvuutta. Tähän on vedonnut myös Kirkkohallitus lausunnossaan vedoten sen puolesta, että uskonnonopetuksen asema on säilytettävä ja etiikan opetus on sisällytettävä jatkossakin katsomusaineiden opiskeluun.

Opetussuunnitelman perusteet on asiakirja, jossa määritellään valtakunnalliset tavoitteet peruskoulun opetukselle. Sen mukaan uskonnonopetuksen keskeinen tavoite on, että oppilas ymmärtää uskonnon merkityksen hänelle itselleen ja näkee uskonnon vaikutuksia ympäröivässä yhteiskunnassa. Juuri oppilaan hengellisen ja uskonnollisen elämän tiedostaminen ja olemassaoloon liittyvän pohdinnan tukeminen ovat ne lähtökohdat, jotka erottavat uskonnonopetuksen muista oppiaineista ja puolustavat uskonnonopetuksen asemaa.

Monelle on tuttu käsite ”tunnustukseton uskonnonopetus”. Vuonna 2003 voimaan tullut uusi uskonnonvapauslaki muutti koulun uskonnonopetuksen tunnustuksenmukaisesta uskonnonopetuksesta oman uskonnon opetuksiksi. Opetuksen sisältöihin muutos ei vaikuttanut, vaan se selvensi eroa uskonnonharjoituksen ja uskonnonopetuksen välillä ja vahvisti lähinnä jo voimassa olevan käytännön lainsäädännöllä. Opetuksen painopiste siirtyi vielä entistä selvemmin henkilön henkilökohtaista vakaumusta korostavaan suuntaan, mutta samanaikaisesti

uskonnonopetukseen voi yhä sisältyä uskontokasvatuksen aineksia. Uskonnonopetukseen kuuluu olennaisesti tutustuminen uskonnonharjoittamisen muotoihin, kuitenkin niin, että kaikki opetus on pedagogisesti perusteltua.

Uskonto ei ole luonteeltaan käsite, joka avautuisi lapsille pelkästään ulkopuolelta tarkasteltuna. Uskontoon kuuluu olennaisesti elämyksellisyys ja kokemuksellisuus. Jotta lapsi voisi ymmärtää jotain uskonnon olemuksesta, on tärkeää, että hän pääsee tutustumaan uskontoon myös kokemuksellisesti, vaikka uskonnonharjoittaminen ei uskontotunneille kuulukaan. Perustuslakivaliokunnan kannanoton mukaan esimerkiksi rukouksiin tai uskonnolliseen toimitukseen tutustuminen siihen osallistumatta ovat osa uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin tutustumista ja sopivat siten uskonnonopetukseen.

Kouluun tulevien lasten lähtötaso uskonnon suhteen on madaltunut näkyvästi vuosikymmenten aikana. Lähtökohtaisesti uskontokasvatus on vanhempien vastuulla, mutta monissa maissa se on sidottu osaksi yhteiskunnan kouluissa antamaa uskonnonopetusta. Vanhemmat saattavat tietoisestikin pidättäytyä antamasta uskontokasvatusta ja jättävät vastuun siitä kirkolle ja koululle. Nykyinen lainsäädäntö lähestyy uskonnonopetusta positiivisesti jokaisen oikeutena.

Seurakunnat ja koulut tekevät yhteistyötä. Uskonnonvapauslain muutos vuonna 2003 muutti jonkin verran seurakuntien ja koulun välistä yhteistyötä, mutta ei tehnyt sitä mahdottomaksi. Opetushallitus on laatinut kouluille muistion, jossa se ohjeistaa koulut toimimaan yhteistyössä kirkon kanssa. Koulut tekevät omat ratkaisunsa yhteistyöstä kasvatuksellisista lähtökohdista. Koulun päätös kieltäytyä yhteistyöstä kirkon kanssa ei ole perusteltavissa uskonnonvapauslailla tai koulusäädöksillä, mutta koulut tekevät itsenäisesti päätökset yhteistyöstä, eikä seurakunta voi vaatia uskonnollisia tilaisuuksia pidettäväksi näiden lakien perusteella.

Uskonnonopetuksen sisällöt

Koulun uskonnonopetuksen ydintavoitteena luokilla 1–5 on tarjota oppilaalle aineksia oppilaan maailmankatsomuksen rakentumiseksi. Opiskeltavina aiheina

ovat *Raamattu*, kirkkovuosi, luterilainen kirkko ja muut kristilliset kirkot, muut uskonnolliset ja ei-uskonnolliset katsomukset ympäristössä. Näiden lisäksi opetellaan eettisten asioiden pohdintaa, kristillisen etiikan soveltamista ja omien kokemusten ja tunteiden jakamista. 6. luokasta eteenpäin opetuksen painopiste siirtyy enemmän uskonnon tarkasteluun laajempaan ilmiönä.

Opetussuunnitelman perusteet antavat hyvin suurpiirteiset suuntaviivat sille, mitä eri luokka-asteilla tulisi käsitellä. Opetussuunnitelman perusteiden ja lainsäädännön asettamien raamien sisällä laaditaan kunta- ja koulukohtaiset opetussuunnitelmat, joissa määritellään tarkemmin opetuksen sisältöjä. Tämän lisäksi jokainen oppilaitos laatii vuosisuunnitelman. Vuosisuunnitelman jälkeen opettajat laativat vielä yksityiskohtaisempia kurssi-, jakso-, projekti- ja tuntisuunnitelmia. Tutkimuksen mukaan varsinkin uudet opettajat tukeutuvat pitkälti oppikirjojen jäsentelyyn opetuksensa suunnittelussa. Uskonnon oppikirjojen välillä on selviä eroja asioiden käsittelyjärjestyksessä ja asioiden käsittelyn sijoittumisessa eri luokka-asteille.

Kouluvierailulle lähtijöitä helpottamaan OPKO:n koululaistyössä on valittu joitakin teemoja, joita erityisesti tarjotaan kouluille aiheiksi. Näitä ovat elämyksellinen raamattuopetus, kristillinen nuorisokulttuuri, yksinäisyys/yhteys, elämän merkitys ja etiikka & elämänskysymykset. Alakouluun parhaiten sopivia teemoja ovat elämyksellinen raamattuopetus ja yksinäisyyden ja yhteyden teemat, loput ovat enemmän yläkoulun oppilaille suunnattuja.

Lisää tietoa muun muassa uskonnonopetuksesta, siihen liittyvästä lainsäädännöstä ja kirkon ja koulun välisestä yhteistyöstä löytyy kirkon ylläpitämiltä sivuilta osoitteesta <http://koulujakirkko.evl.fi/>

Miten tunti kannattaa toteuttaa?

Kouluvierailuita voi lähteä toteuttamaan ottamalla suoraan yhteyttä koulun rehtoriin tai tuttuun opettajaan tai sopimalla yhteistyöstä paikallisseurakunnan kanssa. Usein seurakunnilla on toimivat yhteydet koulujen kanssa, jolloin yhteistyö seurakunnan kanssa voi helpottaa ja tarjota laajempia mahdollisuuksia yhteistyöhön. OPKO:n koululaistyöntekijät auttavat mielellään ja antavat vinkkejä vierailun sopimiseen.

Alla on mahdollinen rakenne tunnin pitämiseen. Liitteenä on OPKO:n koululaistyöntekijöiden laatima opas, jossa on tarkempi kuvaus, mitä kaikkea eri osiot voisivat pitää sisällään.

Tunnin rakenne:

1. Aloitus ja lämmittely (5–10 min)

Lämmittelyssä tärkeintä on positiivisen ilmapiirin luominen ja esittäytyminen.

2. Omakohtaisia todistuksia (5–10 min)

Omakohtaisilla todistuksilla johdatetaan tunnin aiheeseen ja kerrotaan elämän merkityksestä tai omasta suhteesta tunnin aiheeseen tai kristinuskoon.

3. Opetuksellinen osuus (10–15 min)

Tunnin aihe pyritään tuomaan lähelle oppilaan omaa elämää ja havainnollistamaan mahdollisimman hyvin. Materiaalin tuntisuunnitelmat liittyvät tähän osioon.

4. Vuorovaikutuksellinen osuus (10–15 min)

Tunnin loppuun jätetään vielä aikaa kysymyksille. Oppilaille voi jakaa jo tunnin alussa laput, joihin voi kirjoittaa kysymyksiä. Tunnin lopussa kysymysten kirjoittamiseen voidaan varata vielä muutama minuutti aikaa ja laittaa vaikka musiikkia soimaan. Lapuille kirjoittamalla oppilaat uskaltavat paremmin kysyä itseään mietityttäviä kysymyksiä. Kysymykset helpottavat vuorovaikutuksellisuuden syntymistä etenkin jos kyseessä on ensimmäinen kohtaaminen vierailijan ja oppilaiden välillä.

Tunnit vaihtelevat paljon. Joskus tunnit pidetään luokassa yhdelle luokalle kerrallaan, toisinaan auditoriossa isommalle oppilasmäärälle. Oppilaiden määrä kannattaa huomioida tunnille valmistautuessa: luokalliselta oppilaita voi helpommin kysellä kysymyksiä ja antaa heidän kysyä, kun taas auditoriossa se on huomattavasti haasteellisempaa.

Tässä materiaalissa on tuntisuunnitelmat neljälle alakoulun uskontotunnille: pääsiäinen, joulukuun erämaavaellus ja ihmisarvo. Tuntisuunnitelmia voi käyttää sellaisenaan tai muokata itselle sopivaan muotoon. Materiaalin tavoitteena on madaltaa kynnystä lähteä kouluvierailulle. Koululle voi toki tarjota muitakin aiheita ja kysellä rohkeasti opettajien toiveita, jos tuntuu, että resursseja tuntien suunnitteluun on.

Tunteja toteuttamaan voi lähteä yksin, mutta 2–3 hengen tiimillä lähteminen on mukavampaa. Sitä isommalla tiimillä voi olla haastavaa keksiä kaikille tekemistä, mutta toisaalta iso tiimi mahdollistaa vaikka näytelmän toteuttamisen. Tämän materiaalin tunnit on suunniteltu niin, että ne on mahdollista toteuttaa yksinkin.

Vierailevan opettajan käynti tunnilla on virkistävää vaihtelua niin oppilaille kuin opettajallekin. Se, että joku muu opettaa luokkaa, antaa opettajalle mahdollisuuden tarkkailla luokkaansa sivusta. Opettaja on vastuussa luokkansa opetuksesta ja vierailuiden yhteydessä hänen reaktioitaan tulee seurata ja kunnioittaa, jotta pääsy koululle olisi mahdollista jatkossakin.

Viides herätysliike ja OPKO

Toisinaan kouluvierailuilla opettajat kysyvät viidennestä herätysliikkeestä. Se on ymmärrettävää, koska uskonnon oppikirjat usein mainitsevat sen nimeltä herätysliikkeiden käsittelyn yhteydessä, mutta eivät anna opettajille sen enempää välineitä aiheen käsittelyyn. Siksi seuraavaksi on kerrottu hiukan viidennestä herätysliikkeestä, johon OPKO (Suomen Evankelisluterilainen Opiskelija- ja Koululaislähetys) kuuluu.

OPKO on vuonna 1964 perustettu opiskelijoille ja koululaisille toimintaa järjestävä järjestö, joka kuuluu viidesläisyydeksi tai viidenneksi herätysliikkeeksi kutsuttuun herätysliikkeeseen. Viidesläisyys on yleisnimi 1900-luvulla sotien jälkeen syntyneelle liikehdinnälle, jonka alkuaikojen tärkeä kärkinimi oli Urho Muro-ma. Viidesläisyys on suomalaisista herätysliikkeistä nuorin ja siihen kuuluu monia eri järjestöjä: OPKO, Suomen Raamattuopisto, Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys, Lähetysyhdistys Kylväjä, Radiolähetysjärjestö Sanansaattajat ja Kansan Raamattuseura. Viidesläisyyttä kutsutaan kuvaavasti myös nimellä ”evankelioiva herätyskristillisuus”, joka kuvaa viidennelle herätysliikkeelle ominaista näkyä evankeliumin viemisestä eteenpäin Suomessa ja ulkomailla.

OPKO on syntynyt Suomen Raamattuopiston yhteydessä kokoontuneiden opiskelijoiden halusta järjestää hengellistä opiskelijatoimintaa. Raamattuopisto suurena liikkeenä ei tarjonnut riittävästi opiskelijoiden kaipaamaa liikkumavaraa ja niin perustettiin opiskelijoille oma järjestö. Perustetun järjestön nimeksi tuli Ylioppilaslähetys. Ylioppilaslähetyksellä oli voimakas lähetysnäkemys ja sen opetuksessa painottuivat henkilökohtainen uskonelämä ja uskonratkaisu. Muutama vuosi päästä perustamisesta aloitettiin koululaistyö kouluvierailuiden muodossa ja pian (vuonna 1971) järjestön nimi vaihtui Ylioppilas- ja koululaislähetykseksi. Kouluvierailut ovat siitä asti olleet olennainen osa OPKO:n työtä.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä OPKO on suurin opiskelija- ja koululaisjärjestö. Sillä on toimintaa opiskelijoille 13 paikkakunnalla. Suomenkielisen toiminnan lisäksi OPKO:lla on ruotsin- ja englanninkielistä toimintaa. Kouluikäisille järjestetään leirejä, nuorteniltoja ja kouluvierailuita.

Alkuajoistaan asti OPKO:ssa painopiste on ollut tavoittavassa työssä. Perustamisaikoina puhuttiin, että opiskelijoilla oli ”hätä sieluista”. Nykyisin OPKO:n toiminta-ajatus on ”tehdä Kristus tunnetuksi opiskelijoiden ja koululaisten maailmassa ja kutsua nuoria kokonaisvaltaisesti seuraamaan Häntä kaikkeen maailmaan”. Strategiassa mainitaan toimintamuodoiksi luterilainen raamattuopetus, tavoittava työ koti- ja ulkomaissa ja yhteyden rakentaminen.

Oppituntisuunnitelmat:

Joulu – kuninkaan syntymäpäivä

Tavoite: Tutustutaan Jeesukseen maailmaan syntyvänä kuninkaana

Toteutus: Jutellaan kuninkaista ja verrataan Jeesukseen

Kohderyhmä: Lapset, jotka mielellään tuntevat jo pääpiirteissään jouluevanke-
liumin, eli 2.-luokkalaiset ja sitä vanhemmat

Tarvikkeet: Kuninkaan rekvisiittaa, kysymyslappuja.

**Mistä tunnistat kuninkaan? Mietitään yhdessä, mitä kuninkuuden symbo-
leita on.**

Sitä mukaa kuin asioita luetellaan, puetaan yhdelle henkilölle (vierailija tai joku oppilaista) varusteita päälle.

- kruunu
- viitta, hienot vaatteet
- valtaistuin
- valtikka
- korkea asema (esim. seisomaan tuolille)
- sinettisormus?
- ...

Kun kuningas on puettu, aletaan käydä läpi, sopivatko nämä piirteet Jeesuk-
seen. Yksi kerrallaan riisutaan kuninkuuden symbolit pois. Jeesus oli kuningas,
mutta toisenlainen, kuin maailman kuninkaat. Jeesuksella ei ollut kruunua, ei
hienoja vaatteita, ei korkeaa asemaa...

Jeesus syntyi talliin, kauas vallasta ja loistosta, mutta silti hän oli kuningas.

Jeesus ei tahdo olla etäinen kuningas, vaan hän tahtoo olla jokaisen meidän
ystävä.

Miksi sitten sanotaan, että Jeesus on kuningas?

Raamatun Vanha Testamentti kertoo Israelin kansan historiaa. Ihmiset paljon ennen Jeesusta odottivat Messiasta, kuningasta, joka vapauttaa kansan. Raamatussa on paljon ennustuksia messiaasta. Kun Jeesus syntyi, tapahtui monta erikoista asiaa, jotka liittyvät siihen, että Jeesus on odotettu Messias.

Mitä erikoisia tapahtumia muistat Jeesuksen syntymään liittyen? (Luuk. 2:1–20, Matt. 1:18–2:12) Varsinkin Vanhan testamentin kohdat ovat lähinnä taustatiedoksi, niihin perehtyminen yksityiskohtaisesti ei ole alakoulussa olennaista. Tärkeintä on käydä läpi joulua!

- Enkeli ilmestyi Marialle, Jeesuksen äidille, ja ilmoitti etukäteen Jeesuksen syntymän. (Luuk. 1:26–35)
- Maria oli neitsyt, kuten oli ennustettu. (Matt. 1:18+, Luuk. 1:30–35, Jes. 7:14)
- Enkelit ilmoittivat paimenille, että Betlehemissä on syntynyt vapahtaja, odotettu Messias, kuningas (Luuk. 2:10–12)
- Enkeleiden paimenille ilmoittama merkki seimeen kapaloidusta lapsesta piti paikkansa. (Luuk. 2:12, 16.)
- Idän tietäjät näkivät tähden ja tiesivät, että juutalaisten kuningas on syntynyt (Matt. 2:1–2)
- Jeesuksen syntymään liittyvät ennustukset pitivät paikkansa (esim. Matt. 2:5–6, Miika 5:1+)
- Tähti johdatti tietäjät perille asti (Luuk. 2:9)

Jeesus oli erilainen kuningas, kuin ihmiset odottivat. Hän oli lähellä ihmisiä, auttoi heitä, paransi ja oli niiden ystävä, joilla ei ollut ystäviä. Hän ei tehnyt vallankumousta ja julistanut itseään kuninkaaksi, vaan ratsasti aasilla, suostui vastustelematta vangittavaksi, pilkattavaksi ja ristiinnaulittavaksi.

Kuolemansa jälkeen Jeesus nousi kuolleista, ilmestyi opetuslapsilleen ja astui ylös taivasiin. Hän istuu Jumalan oikealla puolella ja rukoilee meidän puolestamme. Jeesus ei ole maallinen kuningas, vaan hän vapauttaa meidät pahan vallasta. Vaikka Jeesus on meidän kuninkaamme, meillä on maailmassa muita kuninkaita.

Raamatun mukaan me olemme myös Jumalan lapsia. Me olemme siis kuninkaallisia, tärkeitä ja arvokkaita. Jumala, kuningas, on kiinnostunut meistä ja hän on rikas, hänellä on varaa antaa meille, mitä me tarvitsemme. Kuninkaan joukoissa on hyvä olla!

Jouluna Jeesus syntyi maailmaan ollakseen erilainen kuningas kuin muut kuninkaat. Jeesus on paras joululahja – hän syntyi tehdäkseen meistä Jumalan lapsia.

Pääsiäinen – maailman suurin rakkaustarina

Tavoite: Tutustutaan pääsiäiseen rakkaustarinana

Toteutus: Käydään läpi pääsiäisen vaiheita ja sitä, kuka rakastaa ja ketä

Kohderyhmä: Lapset, jotka tuntevat jo Jeesuksen elämää ja pääsiäisen tapahtumia

Tarvikkeet:

- 2kpl paperista tai pahvista leikattuja sydämiä – toisessa teksti ”ikuisen elämä”
- hautaa esittämään esim. mustaksi maalattu pahvilaatikko, jonka sisään ennen tuntia laitetaan tekstillä varustettu sydän
- kysymyslappuja

Huomionarvoista: Lasten kanssa pääsiäisestä puhuessa on hyvä painottaa pääsiäisen merkitystä ja välttää maalaillemasta liikaa esimerkiksi Jeesuksen kärsimyksiä. Monissa uskontokirjoissa Jeesuksesta näytetään melko kaunisteltuja kuvia, joissa Jeesus on sidottu käsistään ja jaloistaan narulla ristille. Tosi-asioita ei tarvitse kiertää, jos joku lapsi esimerkiksi kysyy, ripustettiinko Jeesus todella nautoilla ristille. Jeesuksen tuskiin keskittyminen ei kuitenkaan ole rakentavaa, vaan keskitytään mieluummin Jeesuksen kuoleman ja ylösnousemuksen merkitykseen.

Esittäytymisen jälkeen **muistellaan yhdessä, mitä muistamme Jeesuksesta ja hänen opetuslapsistaan.** Mistä asioista opetuslapset pitivät Jeesuksessa, miksi he rakastivat Jeesusta? Näitä asioita voi kirjoittaa tyhjään sydämeen.

Esimerkiksi Jeesus

- paransi sairaita
- ruokki nälkäisiä
- opetti ihmisiä
- oli suosittu
- hyväksyi luokseen muiden hylkimät
- vietti paljon aikaa opetuslasten kanssa
- Opetuslapset odottivat, että hänestä tulee odotettu kuningas ja he pääsevät korkeaan asemaan

Kun on muisteltu riittävästi Jeesuksen elämää, opetuslasten odotuksia ja sitä, miksi Jeesus oli opetuslapsille tärkeä, siirrytään pääsiäisen tapahtumiin. **Käydään läpi pääsiäisajan tapahtumat keskittyen siihen, miten opetuslasten ja Jeesuksen välinen ystävyys ja rakkaus kehittyy.** Seuraavalla sivulla on yksi mahdollinen jäsenitys. Käy läpi mielestäsi olennaiset, kaikkea ei tarvitse.

Kun rakkauteen tulee säröjä, voit repiä sydämeen säröjä. Pitkäperjantaina Jeesuksen kuollessa sydän revitään palasiksi ja haudataan. Pääsiäisenä haudasta nousee uusi, ehjä sydän, joka osoittaa täydellisen rakkauden. Sydämessä on teksti ”ikuinen elämä”.

Voit lukea Raamatusta tekstin: Jeesus sanoo: ”Minä olen ylösnousemus ja elämä. Joka uskoo minuun, saa elää, vaikka kuoleekin, eikä yksikään, joka elää ja uskoo minuun, ikinä kuole.” Joh. 11:25–26

Pääsiäisen ajan tapahtumat

Palmusunnuntai	- Jeesus ratsastaa Jerusalemiin juhlistuna ja rakastettuna – häntä juhlistaan kuninkaana - Jeesus rakastaa opetuslapsiaan - rakkaus voi kaikin puolin hyvin!
Kiirastorstai	- Jeesus asettaa ehtoollisen – tietää, että tulee kuolemaan ja nousee kuolleista, ja tahtoo olla yhteyksissä rakkaiden ystäviensä kanssa sen jälkeenkin - Jeesus pesee opetuslasten jalat – antaa meille esikuvan lähimmäisen rakastamisesta - Jeesus opettaa opetuslapsilleen Jumalan rakkaudesta ja rukoilee Jumalaa, joka on hänelle rakas - Juudas, yksi Jeesuksen lähimmistä opetuslapsista kavaltaa, pettää hänet - Jeesus vangitaan ja hänen opetuslapsensa hylkäävät hänet. Pietari kieltää tunteneensa Jeesuksen
Pitkäperjantai	- Jeesus tuomitaan, häntä pilkataan ja hänet ristiinnaulitaan - Jeesus pyytää ristillä: ”Isä, anna heille anteeksi. He eivät tiedä, mitä tekevät.” Luuk. 23:34 - Jeesus armahtaa rikollisen, joka on ristiinnaulittu hänen kanssaan - Jeesus kuolee ja haudataan. (revi sydän ja laita se hautaan)
Lauantai	- Opetuslapset ovat tyhjän päällä, ihmeissään ja peloissaan. Heidän unelmansa ovat kariutuneet. - Jeesus on haudassaan.
Pääsiäinen	- Naiset menevät haudalle. He aikovat voidella Jeesuksen ruumiin, niin kuin oli tapana, osoittaakseen rakkauttaan. - Kivi oli vieritetty pois, Jeesus oli ylösnoussut! (Ota ehjä sydän haudasta) - Opetuslapset tapaavat Jeesuksen – ILO! - Opetuslapset ymmärtävät, että syy Jeesuksen kuolemaan oli, että hän rakasti ihmisiä niin paljon. Hän tahtoi antaa ihmisille heidän syntinsä anteeksi.

Erämaavaellus

Tavoite: Erämaavaelluksen vaiheet tulevat pintapuolisesti käytyä läpi. Tunti voi toimia yleiskuvan antajana erämaavaelluksesta ja oman opettajan kanssa voidaan palata vielä tarkemmin matkan vaiheisiin.

Toteutus: Lapset ryhmissä tutustuvat erämaavaelluksen vaiheisiin ja tekevät niistä lööpit/lehden etusivut. Lööpit jäävät luokan seinälle muistutamaan käsitellystä aiheesta ja niihin voidaan palata myöhemmin.

Vinkki: Samalla tavalla on helppo käsitellä monen vanhan testamentin henkilön elämää.

Kohderyhmä: 3.-luokkalaiset ja sitä vanhemmat. Tähti-sarjan uskonnonkirjoissa erämaavaellusta käsitellään 3. luokalla.

Tarvikkeet: Raamatuntekstit (liitteenä), A3-kokoista paperia, värikyniä, kysymyslappuja

Muuta huomioitavaa: Aikaa tarvitaan enemmän kuin 45 minuuttia, mielellään kaksoistunti

Jaa luokka noin 3–4 hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle paperi, jossa on yksi tapahtuma erämaavaellukselta. Teksti voi olla suoraan Raamatusta tai lastenraamatusta tai näiden yhdistelmä. Seuraavilla sivuilla olevat tekstit on kirjoitettu Raamatun ja Suomen lasten Raamatun (Jaakko Heinimäki 2009) pohjalta ja tapahtumien valitsemisessa on käytetty apuna uskonnon oppikirjaa Suuri kertomus. Voit valita teksteistä olennaiset, jos ryhmiä on vähemmän kuin seitsemän – kuten todennäköisesti onkin.

Ryhmien tehtävänä on tehdä saamansa tekstin pohjalta lööppi tai lehden etusivu. Sivun koostuu iskevästä uutisotsikosta ja kuvasta. Kun lööpit ovat valmiita, esitellään ne koko luokalle. Tunnin loppuun kannattaa taas varata aikaa kysymyksille.

Erämaavaellus – tekstit

Egyptistä lähtö

Jumala antoi monta vitsausta Egyptiin ennen kuin farao päästi israelilaiset lähtemään.

Kun farao lopulta päästi Israelin kansan lähtemään Egyptistä, he lähtivät Jumalan johdattamina kulkemaan kohti autiomaata. Jumala kulki koko ajan Israelin kansan edellä johdattaen heitä. Päivällä hän kulki pilvipatsaassa, yöllä tulipatsaassa, että ihmiset näkivät kulkea.

Silloin, kun israelilaiset olivat Joosefin mukana tulleet Egyptiin, Joosef oli sanonut: "Kun Jumala aikanaan johtaa teidät pois täältä, niin viekää minun luuni mukanne." Niinpä Mooses otti Joosefin luut mukaan lähtiessään.

Jumala arvasi, että kansa alkaisi katua ja tahtoisi palata takaisin Egyptiin. Niinpä hän valitsi autiomaan kautta kulkevan reitin, että israelilaiset eivät heti joutuisi taisteluun.

Kaislameren ylitys kuivaa maata pitkin, 2. Moos. 14

Kun farao ymmärsi, että israelilaiset olivat lähteneet Egyptistä, hän alkoi katua, että oli päästänyt heidät lähtemään. Niinpä hän valjastutti hevosensa ja otti sotaväkinsä mukaan ja he lähtivät ajamaan takaa israelilaisia.

Kun israelilaiset huomasivat, että faraon joukot olivat tulossa, he alkoivat pelätä ja kapinoida Moosesta vastaan. Mooses sanoi: "Älkää pelätkö, saatte nähdä, miten Jumala pelastaa meidät. Hän sotii meidän puolestamme."

Jumala käski Mooseksen kohottaa sauvansa kohti Kaislamerta. Mooses teki saamansa käskyn mukaisesti ja meri jakautui kahtia. Israelilaiset kulkivat meren poikki kuivaa maata pitkin.

Faraon joukot lähtivät seuraamaan israelilaisia meren poikki. Heidän sotaväijensä pyörät tarttuivat liejuun ja liikkuminen kävi vaikeaksi. Kun israelilaiset olivat päässeet meren toiselle puolelle, Mooses nosti sauvansa uudestaan meren taakse. Silloin vedet vyöryivät faraon joukkojen päälle niin, että he hukkuivat.

Viiriäisiä ja mannaa, 2. Moos. 16

Autiomaassa israelilaiset alkoivat valittaa Moosekselle siitä, että heillä ei ollut ruokaa. Mooses sai Jumalalta lupauksen: ”Minä annan sataa ruokaa taivaasta. Ihmisten ei tarvitse enää olla nälissään eikä janoissaan. Minä annan heille ruokaa joka päivä, mutta he eivät saa kerätä sitä talteen enempää kuin yhden päivän tarpeeksi.”

Samana iltana israelilaisten leiriin lensi viiriäisiä niin paljon, että ne peittivät sen kokonaan, ja israelilaiset saivat lihaa syödäkseen. Seuraavana aamuna maassa leirin ympärillä oli runsaasti kastetta, ja kun kaste oli haihtunut, oli autiomaassa jotakin hienoa ja rapeaa, ohutta kuin kuura maan pinnalla. ”Se on leipää, jonka Jumala on antanut teille ruoaksi”, Mooses selitti. Israelilaiset alkoivat kutsua sitä mannaksi.

Mannaa sai kerätä joka päivä vain sen verran, kuin sen päivän aikana tarvitsi. Jotkut olivat ahneita ja keräsivät enemmän, mutta seuraavana aamuna siinä kihisi toukkia ja se alkoi haista. Perjantai oli ainoa poikkeus, silloin mannaa sai kerätä kahden päivän tarpeeksi. Lauantaisin, sapattina, mannaa ei löytynyt maasta. Israelilaiset söivät mannaa joka päivä siihen asti, kun he saapuivat asutuille seuduille.

Vettä kalliosta 2. Moos. 17

Israelin kansa jatkoi matkaansa autiomaassa. Pian he alkoivat valittaa Moosekselle: ”Anna meille vettä juotavaksi.” He kärsivät janosta ja nurisivat Moosesta vastaan ja sanoivat: ”Miksi toit meidät Egyptistä tänne?” Silloin Mooses rukoili apua Herralta ja sanoi: ”Mitä minun pitää tehdä tälle kansalle? Kohta he jo varmaan kivittävät minut!”

Jumala käski Mooseksen lyödä sauvallaan kallioon ja siitä alkoi juosta vettä. Kaikki saivat vettä juodakseen niin paljon kuin halusivat.

Jumala tekee liiton Siinain vuorella, 2. Moos. 19–20, 5. Moos. 5

Kaksi kuukautta Egyptistä lähdön jälkeen Israelin kansa saapui Siinain vuoren juurelle. Siellä Mooses kiipesi vuorelle rukoilemaan. Jumala puhui Moosekselle: ”Kahden päivän kuluttua minä ilmestyn kansalle. Kaikkien pitää peseytyä ja pestä vaatteensa siihen mennessä. Kukaan ei saa koskea vuoreen, etteivät he kuolisi.”

Mooses kertoi kansalle Jumalan antamat ohjeet ja kansa valmistautui kohtaamaan Jumalan. Siinain vuoren ympärille merkittiin raja, jonka yli kukaan ei saanut astua. Vain Mooses ja Aaron saivat mennä vuorelle kohtaamaan Jumalan.

Sovittuna päivänä vuorella jyrisi ja salamoï ja kuului voimakasta torven toivotusta. Kansa odotti vuoren juurella, kun Mooses ja Aaron kiipesivät vuorelle. Jumala antoi vuorella kymmenen käskyä, joiden mukaan ihmisten pitäisi aina elää. Jumala kaiversi käskyt kivisiin tauluihin.

Kultainen sonni, 2. Moos. 32

Mooses viipyi vuorella pidempään kuin ihmiset olivat luulleet. Ihmiset alkoivat käydä levottomiksi ja sanoivat Aaronille: ”Tee meille jumala, joka johtaa meitä matkallamme. Me emme tiedä, mitä Moosekselle on tapahtunut.” Aaron keräsi ihmisiltä kultaiset korvakorut, sulatti ne ja valoi niistä sonnin. Ihmiset viettivät juhlaa kultaisen sonnin kunniaksi ja iloitsivat: ”Tässä on jumalamme, joka toi meidät Egyptistä!” He juhlivat villisti sonnin ympärillä.

Jumala käski Mooseksen lähteä alas vuorelta katsomaan, mitä leirissä tapahtui. Kun Mooses näki kansan tanssimassa kultaisen sonnin ympärillä ja uhraamassa sille uhreja, hän paiskasi Jumalalta saamansa kiviset laintaulut maahan ja ne menivät murskaksi. Mooses tuhosi kultaisen sonnin, sulatti sen veden joukkoon ja käski israelilaisten juoda veden. Sen jälkeen hän palasi vuorelle lepyttämään Jumalaa.

Tiedusteluretki Kanaanin maahan, 4. Moos. 13–14, 5. Moos. 31–34

Kansa saapui luvatus maan rajoille. Mooses lähetti tiedustelijoita tutkimaan, minkälaiseen maahan he olivat matkalla. Kaksitoista kansan johtomiestä lähti Kanaaninmaahan tutkimaan sitä 40 päivän ajaksi. Sen jälkeen he palasivat takaisin kansansa luokse ja kertoivat, mitä olivat nähneet. He toivat myös mukanaan hedelmiä näytettäväksi muille.

Tiedustelijat kehuivat näkemäänsä: maassa oli paljon suuria hedelmiä ja he sanoivat, että se ”tulvi maitoa ja hunajaa”. Tiedustelijat olivat kuitenkin pelossaan ja pelko levisi muihinkin ihmisiin: Kanaaninmaan ihmiset olivat suurikokoisia ja vahvoja ja heidän kaupunkinsa olivat suuria ja lujasti varustettuja. He eivät uskoneet, että voisivat pärjätä taistelussa maan asukkaita vastaan ja päättivät valita uudet johtajat viemään heidät takaisin Egyptiin.

Kaksi tiedusteluretkellä ollutta miestä, Joosua ja Kaleb, olivat eri mieltä. Kaleb rohkaisi kansaa: ”Meidän Jumalamme on vahvempi kuin heidän. Hän vie meidät perille. Maa on ihana, me haluamme mennä sinne.” Samalla hetkellä Jumalan kirkkaus ilmestyi pyhäkköteltassa ja Jumala kysyi pettyneeltä Moosekselta: ”Miten kauan tämä kansa vielä halveksii minua?”

Jumala suuttui ihmisille siitä, että he kapinoivat häntä vastaan ja tahtoivat lähteä takaisin Egyptiin. Rangaistukseksi tottelemattomuudesta hän päätti, että kansan pitää vaeltaa erämaassa vielä 40 vuotta ennen kuin he pääsevät luvattuun maahan. Kukaan niistä, jotka epäröivät jatkaa matkaa, ei elänyt niin pitkään, että olisi päässyt perille.

Ihmisarvo

Tavoite: Jokainen ihminen on tärkeä ja arvokas riippumatta omista suorituksista.

Toteutus: Mietitään omia vahvuuksia ja keskustellaan niiden vaikutuksesta meidän arvoomme. Käydään läpi Jeesuksen ja Sakkeuksen kohtaamista ja sitä, mitä se kertoo ihmisen arvosta.

Kohderyhmä: 1.–5.-luokkalaiset

Tarvikkeet: Paperia (tai vaikka uskonnonvihko), kyniä, kysymyslappuja.

1. Omien vahvuuksien pohtiminen

1.–2.-luokkalaiset:

Piirrä jokin asia, jossa olet hyvä. Aikaa yhdenkin kuvan piirtämiseen luultavasti kuluu sen verran, että yksi kuva riittää, mutta nopeimmat voivat piirtää useamman. Kuvat voi sitten esitellä koko luokalle, minkä jälkeen voidaan jatkaa keskustelua, kuten vanhempienkin oppilaiden kanssa.

3.–5.-luokkalaiset:

Piirretään paperille oman käden kuva. Kirjoitetaan jokaiseen sormeen joku oma positiivinen ominaisuus, joku sana tai sanapari, joka kertoo millainen minä olen. Kirjoitettavat asiat voivat olla asioita, joissa on hyvä tai muita positiivisia ominaisuuksia, esimerkiksi hyvä piirtämään, kaunis, osaa kuunnella, hyppynarumestari... Taululle kannattaa piirtää malli. Harkintasi mukaan voit laittaa vahvuuksien keksimisen ajaksi musiikkia. Jos joku on aikaisemmin valmis kuin muut, voit pyytää heitä vaikka piirtämään asioita.

Keskustelun aiheita piirtämisen jälkeen:

- Käydään kierros, jossa jokainen kertoo yhden kirjoittamistaan/piirtämistään vahvuuksista.
- Onko sinulla samanlaiset vahvuudet kuin kaverilla?
- Minkälaiset asiat tekevät ihmisestä arvokkaan? Olenko arvokkaampi, jos osaan jonglöörata / skeitata / hyppiä hyppynarulla?

2. Jeesuksen ja Sakkeuksen kohtaaminen

Voit lukea tarinan seuraavalta sivulta, lastenraamatusta tai kertoa sen omin sanoin. Todennäköisesti Sakkeus on tuttu jo 1.-luokalta.

Ydinkohdat, jotka kannattaa käydä vielä läpi kertomuksen jälkeen:

- Sakkeus ei ollut suosittu mies – ihmiset pitivät häntä syntisenä ja petturina
- Jeesus päätti mennä juuri hänen luokseen
- Kohtaaminen muutti Sakkeuksen – ystävällisyys voi muuttaa maailman ja ainakin luokkahengen.
- Meistä jokainen on korvaamattoman arvokas, koska olemme Jumalan luomia. Arvo ei perustu omiin tekoihimme tai saavutuksiimme.

Pohdintaa:

Sakkeus oli mies, josta ei pidetty. Jeesus kuitenkin meni juuri hänen luokseen. Samalla tavalla on meidän kanssamme: Jeesus ei ole kiinnostunut vain suosituimmista, vaan kaikista. Hänelle ovat tärkeitä hyvät ja huonot jalkapallon pelaajat, piirtäjät, vitsien kertojat, skeittaajat, hyppynarulla hyppijät, jonglööraajat ja tanssijat.

Jeesus kohtaa Sakkeuksen (Luuk. 19:1–10)

Muistatteko Sakkeuksen? Sakkeus oli pienikokoinen mies. Ammatiltaan hän oli publikaani. Publikaanit keräsivät veroja ihmisiltä. He olivat epärehellinen joukko – monet heistä keräsivät ihmisiltä enemmän rahaa kuin heillä olisi oikeastaan ollut lupaa. Publikaaneja pidettiin myös pettureina, koska he työskentelivät roomalaisille, joista ei myöskään pidetty. No, Sakkeus oli yksi publikaaneista. Hän oli mies, jota ihmiset pitivät petturina ja epärehellisenä. Hän oli rikaskin, se saattoi olla yksi syy, miksi ihmiset puhuivat hänestä pahaa selän takana, ihan kauteuttaan.

Eräänä päivänä Sakkeus oli kaupungilla, kun hän kuuli, että Jeesus on tulossa sinne. Sakkeus halusi nähdä Jeesuksen. Voi, miten häntä harmittikin se, että hän oli niin lyhyt! Hänellä ei ollut mitään toivoa nähdä Jeesusta muiden ihmisten päiden yli.

Sakkeus pohti, mitä voisi tehdä. Tilaisuus Jeesuksen näkemiseen ei ehkä toistuisi. Niinpä hän sai ajatuksen: hän juoksi vähän matkaa edemmäs ja kiipesi puuhun. Hän ei jaksanut välittää siitä, vaikka muut ihmiset katsoivat vähän kummissaan, joku nauroikin juoksevalle pikkumiehelle. Puusta hän näki hyvin Jeesuksen, joka lähestyi väkijoukon ympäröimänä.

Kun Jeesus tuli puun kohdalle, hän yllättäen pysähtyi. Hän katsoi ylöspäin, suoraan Sakkeukseen. ”Sakkeus, tule alas puusta. Minä tulen tänään käymään sinun kodissasi”, hän sanoi.

Miten Jeesus tiesi hänen nimensä? Ja miksi hän tulisi käymään Sakkeuksen luona? Monta kysymystä nousi Sakkeuksen mieleen, mutta hänellä ei ollut aikaa jäädä miettimään niitä. Se, mitä Jeesus oli sanonut, oli enemmän, kuin Sakkeus olisi koskaan osannut toivoakaan. Hän hypähti alas puusta ja lähti Jeesuksen kanssa kulkemaan kohti kotiaan.

Ympärillä ihmiset supisivat: ”Miten Jeesus tuon miehen kotiin menee? Eihän Sakkeus ole pidetty ja suosittu. Hänhän on syntinen, tehnyt paljon väärää.”

Sen kuuleminen tuntui Sakkeuksesta pahalta. Niin ihmiset aina puhuivat hänestä. Mutta nyt joku osoitti kiinnostusta häntä kohtaan: Jeesus oli tulossa juuri hänen luokseen! Sakkeus oli todella iloinen Jeesuksen vierailusta ja lupasi: ”Jeesus, minä aion tehdä näin: annan puolet omaisuudestani köyhille ja korvaan

kaikille niille, joilta olen kiskonut liikaa veroja – oikeastaan maksan heille nelinkertaisesti.”

Jeesus tuli iloiseksi kuullessaan Sakkeuksen lupaavan näin. Sakkeus oli muuttanut mies. Jeesus sanoi: ”Tänään on pelastus tullut tämän perheen osaksi. Hänkin on saman kansan jäsen kuin te. Juuri häntä ja muita kadonneita varten minä olen tullut.” Tällä Jeesus tarkoitti, että Sakkeus ja hänen perheensä kelpasivat Jumalalle, oikeastaan vielä enemmänkin: he olivat Jumalalle todella tärkeitä.

Samalla tavalla kuin Jeesus kohteli Sakkeusta, hän toivoo, että me kohtelemme toisiamme. Voi olla, että hyvä sana muuttaa ikävänkin kaverin päivän paremmaksi ja kaikilla on parempi olla. Me kaikki olemme Jumalalle tärkeitä ja arvokkaita riippumatta siitä, mitä muut meistä sanovat.

LIITE 2: Arviointilomake

ARVIOINTI

Liitteenä on opinnäytetyönäni kehitetty materiaali, jonka tavoitteena olisi palvella vapaaehtoisia, jotka lähtevät toteuttamaan kouluvierailuita Evankelisluterilaisen opiskelija- ja koululaislähetysten (OPKO) kautta. Tunnit on suunnattu pidettäviksi 1.–6.-luokkien uskontotunneilla. Vastaukset alla oleviin kysymyksiin materiaalin toimivuudesta ovat suuri apu materiaalin muokkaamiseksi kohti lopullista, mahdollisimman toimivaa muotoaan. Vastaamista voi jatkaa paperin kääntöpuolelle.

Kiitos avustasi!

Terveisin Hanne Hyttinen

hanne.hyttinen@student.diak.fi

1. OPKO:n kouluvierailuiden tavoitteena on elävöittää koulun uskonnonopetusta ja palvella opettajia ja oppilaita. Palvellakseen parhaalla tavalla uskonnonopetusta, tuntien tulisi olla vuorovaikutuksellisia, kokemuksellisia ja antaa eväitä oppilaan oman maailmankatsomuksen rakentamiseen. Miltä materiaali vaikuttaa suhteessa tähän tavoitteeseen?

2. Arvioi materiaalipaketin alun orientaatiota. Ympyröi numero, joka kuvaa parhaiten mielipidettäsi.

1=täysin samaa mieltä, 5=täysin eri mieltä

a) Orientaatio on riittävä	1	2	3	4	5
b) Orientaatio on liian pitkä	1	2	3	4	5
c) Orientaatiossa on kerrotut asiat ovat olennaisia	1	2	3	4	5
d) Orientaatiossa on kerrottu kaikki olennainen	1	2	3	4	5

Miten orientaatiota tulisi mielestäsi kehittää?

3. Arvioi oppituntisuunnitelmia. Ympyröi numero, joka kuvaa parhaiten mielipidettäsi. 1=täysin samaa mieltä, 5=täysin eri mieltä.

a) Kuvaukset ovat selkeitä	1	2	3	4	5
b) Ymmärrän, miten tunnit on suunniteltu toteutettaviksi	1	2	3	4	5
c) Oppituntikokonaisuudet ovat toimivia	1	2	3	4	5

Miten oppituntien kuvauksia tulisi mielestäsi kehittää?

4. Miltä tuntuisi lähteä kouluvierailulle tämän materiaalin pohjalta?

5. Mitä muuta haluaisit vielä sanoa materiaalista?

Suurkiitos avustasi!

Kouluvierailulle!

- 1) **Kokoa yhteen koululaistyöstä kiinnostuneet.** Toivota tervetulleiksi kaikki, jotka haluavat välittää evankeilumia kouluilla.
- 2) **Ota yhteyttä OPKon koululaistyön tiimiin,** joka vastaa kouluvierailuista. Saatte tukea vierailun suunnitteluun ja toteuttamiseen. Yhteystiedot: opko.fi/koululaistyo
- 3) **Tutustu kouluvierailutunnin rakenteeseen ja toteuttamideoihin.** Kysy materiaalia ja ideoita: opko.fi/koululaistyo
- 4) **Ota yhteyttä koulujen uskonnonopettajiin tai rehtoreihin.** Pyri löytämään erityisesti uskovia opettajia ja lähestymään kouluja heidän kauttaan. Tarjoo mahdollisuutta vierailla kouluilla, esimerkiksi uskontotunneilla.
- 5) **Pyri koululaistyössä yhteistyöhön paikallisseurakuntien kanssa.** Ehdota tapaamista seurakunnan työntekijän kanssa ja keskustelkaa, miten voisitte palvella yhdessä kouluilla.
- 6) **Pyri luomaan ja säilyttämään lämpimät suhteet** opettajiin ja seurakunnan työntekijöihin ja ehdota vierailulle jatkoa.

Kristus tunnetuksi koululaisten maailmassa!

opko.fi/koululaistyo

Kouluvierailulle?

**ELÄMYKSELLINEN
RAAMATTUOPETUS**

**KRISTILLINEN
NUORISOKULTTUURI**

YKSINÄISYYS/YHTEYS

**ETIIKKA &
ELÄMÄNKYSYMYKSET**

ELÄMÄN MERKITYS

1) TUEMME JA ELÄVÖITÄMME USKONNONOPETUSTA
Haluamme välittää koulujen uskontotunneilla tuoreen esimerkin kristillisestä uskosta nuorten maailmassa.

2) PALVELEMME OPETTAJIA JA OPPILAITA
Haluamme pitää tunteja ja toimia kouluilla siten, että toimintamme nivoutuu osaksi opetuskokonaisuutta ja pohtii vuoroaiakuksellisesti nuorten elämän kysymyksiä.

3) TOIMINNAN MUOTOJA
Pidämme oppitunteja, aamunavauksia, kerhoja ja kohtamme oppilaita ruoka- ja välittuneilla.

Kouluvierailu- tunnin rakenne

1. Aloitus ja lämmittely – 5-10 min

- Laitetaan hyvää gospelia soimaan, kun oppilaat tulevat sisälle. Esitellään tiimi lyhyesti mutta leppoisasti. Luodaan mukavaa ilmapiiriä. Pidämme tunnin oppilaita varten.
- Esitellään OPKO, lyhyesti pääasiat. Power point -esitys ja/tai video.
- Jaetaan kysymyslaput ja kerrotaan, että se on tunnin mielenkiintoisin asia. "Voit kysyä kaikkea mitä olet miettinyt tai tunnilla kuullut, liittyen omaan elämäsi tai kristinuskoon."
- Tärkeintä on luoda kontaktia oppilaisiin.

2. Omakehoitaisia todistuksia – 5-10 min

- Kerro yksinkertaisesti mitä Jumala on elämässäsi tehnyt (miehelleään liittyen tunnin teemaan), esimerkiksi suhteessa ihmisiin, itseesi, elämän merkitykseen, Jumalaan, mielekkyyteen, toivoon, vapauteen.
- Haluamme kertoa, että kristinusko toimii. Kerro, miten Jeesus on vaikuttanut elämäsi.
- Mahdollinen malli: Miilasta elämä oli ennen Jumalaa? (1 min) - Mitä Jumala tekki? (1 min) - Mitä Jumala tänään sinulle merkitsee? (1 min)
- Tyyl: Kerro luonnollisesti ja rehellisesti. Käytä yksityiskohtia ja henkilökohtaisuutta ajan puitteissa. Saa olla hauska, vakava, iloinen, surullinen, tavallinen, keskeneräinen...

3. Opetuksellinen osuus – 10-15 min

- Ytimekäs ja havainnollistava esitys aiheesta:
A) Kristillinen nuorisokulttuuri B) Etiikka & elämänkysymykset C) Yksinäisyys / yhteys D) Elämän merkitys E) Elämäyksellisen raamattuopetus
- Pääsääntö: KISS, eli Keep it Simple & Safe. Käytä mahdollisesti hengellistä sanastoa. Kannattaa valita yksi pääpointti, josta kerrot.
- Käytä havainnollistavaa materiaalia tilanteen mukaan. Mieti erityisesti miten toisit asian mahdollisimman lähelle oppilaan omaa kokemusmaailmaa.
- Muista, että välitämme **evankeliumia**. Mieti miten kertoisit Jumalan rakkaudesta niin, että se liittyy nuoren elämään.

4. Vuorovaikutuksellinen osuus – 10-15 min

- Voit antaa oppilaille aikaa kirjoittaa kysymyksiä: "Seuraavan kappaleen aikana voit vielä miettiä ja kirjoittaa kysymyksiä." Läitä musaa 1-2 minuutin ajaksi. Rohkaise oppilaita tekemään kysymyksiä.
- Silmälle kysymykset pikaisesti läpi. Vastaa vuorotellen helppoihin ja vaikeisiin kysymyksiin. Vastaa myös hauskoihin kysymyksiin. Epäasiallisiin ei tarvitse vastata.
- Jos toimitte tiiminä, voitte jakaa kysymykset. Jokainen saa valita, mihin vastaa. Kaikkiin ei tarvitse osata vastata. Hyviin voi käyttää enemmän aikaa.
- Astu vuorovaikutukseen: pyydä oppilaiden mielipiteitä, vastauksia, tee tarkentavia kysymyksiä. Anna palautetta.
- Jätä oppilaille yhteystietosi. Haasta jatkokeskusteluun Facebookissa, nettissä tai sähköpostilla. Anna tietoa ruorten toiminnasta.
- Kiitä yhteisestä tunnista ja toivota hyvää jatkoa!